

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Policejní management a kriminalistika

Katedra společenských věd

Výslech jako komunikačně náročná situace

Diplomová práce

Interrogation as a communication – intensive situation

VEDOUCÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

doc. JUDr. Mgr. Joža Spurný, PhD.

AUTOR PRÁCE

Bc. Nikola Urcová

PRAHA

2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

.....

V Ústí nad Labem, dne 13. 03. 2023

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou výslechu jako komunikačně náročnou situací. Teoretická část se zaměřuje na přiblížení výslechu jako takového, jeho cílů, jednotlivých stádií a možných výslechových situací. Na celý výslech je pohlíženo zejména z hlediska psychologie. Podstata této práce spočívá v úspěšném vedení a zvládnutí komunikačně náročných forem výslechu. Praktická část obsahuje rozbor výslechu dětského svědka a týrané dospělé osoby. Analýzou těchto konkrétních, již uzavřených případů je možné potvrdit obecně uplatňovaná pravidla vedení výslechů, ale také upozornit na určité typy problémů vyskytujících se v dané problematice. Cílem je navrhnout jejich zlepšení tak, aby se i náročnější výslechové interakce staly pro vyšetřovatele lépe zvládnutelnými.

Klíčová slova

Výslech, komunikačně náročná situace, komunikace, stres, vyšetřovatel

Annotation

The diploma thesis deals with the issue of interrogation as a communication-intensive situation. The theoretical part can focus on the approximation of the results as such, its goals, individual stages and interrogation. The entire interrogation is viewed from the point of view of psychology. The appeal of my work lies in the successful management and mastery of communicatively demanding forms of interrogation. The practical part contains an analysis of the interrogation of a child witness and an abused adult. The analysis of these specific, already closed cases can confirm the generally applied rules of conducting interrogations, but also draw attention to certain types of problems occurring in the given issue. The goal is to suggest their improvement so that the more demanding interrogation interactions are less difficult for the interrogator.

Keywords

Interrogation, communication - intensive situation, communication, stress, interrogator

Úvod.....	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1. Pojem a cíl výslechu.....	9
2. Příprava výslechu.....	12
2.1 Informace o osobě vyslychaného.....	12
2.2 Volba vhodné doby a délky.....	13
2.3 Plán výslechu.....	13
3. Stádia výslechu.....	14
3.1 Úvodní stádium.....	14
3.2 Monolog.....	15
3.3 Dialog.....	16
4. Typické situace výslechu.....	18
4.1 První typická situace výslechu.....	18
4.2 Druhá typická situace výslechu.....	18
4.3 Třetí typická situace výslechu.....	18
4.4 Čtvrtá typická výslechová situace.....	19
5. Komunikace ve výslechu.....	20
5.1 Verbální komunikace.....	20
5.2 Neverbální komunikace.....	21
5.3 Interpersonální percepce výslechu.....	24
6. Komunikačně náročná situace.....	28
6.1 Poruchy v komunikaci.....	29
6.2 Psychická zátěž při výslechu.....	30
6.3 Výslech dětského svědka jako komunikačně náročná situace.....	31
6.4 Výslech týrané osoby jako komunikačně náročná situace.....	34
6.5 Výslech osoby nekomunikující jako komunikačně náročná situace.....	35
PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
7. Výslech jako komunikačně náročná situace.....	38
7.1 Popis a cíl výzkumu.....	38
7.2 Výběr metody sběru dat.....	38
7.3 Kvalitativní přístup ve výzkumném šetření.....	39
7.4 Polostrukturovaný rozhovor.....	39
7.5 Případová studie.....	40
8. Výslech dětského svědka jako komunikačně náročná situace.....	41
8.1 Polostrukturovaný rozhovor k problematice výslechu dětí.....	42

8.2	Případová studie	47
8.3	Rozbor vybraných částí výsledku.....	48
8.4	Zhodnocení provedeného výsledku	57
8.5	Komunikační náročnost provedeného výsledku.....	59
9.	Výslech týrané osoby jako komunikačně náročná situace	60
9.1	Polostrukturovaný rozhovor k problematice výsledku týrané osoby	60
9.2	Případová studie	65
9.3	Rozbor konkrétního výsledku.....	67
9.4	Zhodnocení provedeného výsledku	69
9.5	Komunikační náročnost provedeného výsledku	71
Závěr.....		72
Seznam použité literatury.....		74
Seznam použitých zkratk		78
Seznam obrázků		79
Seznam příloh.....		80

Úvod

Vedení výslechu je jedním z nejnáročnějších a nejdůležitějších úkonů, které policie provádí. Některé výslechy se z mnoha různých důvodů mohou stát komunikačně náročnými, a to zejména pro začínající vyšetřovatele. Zmírněním stresu a držením se obecně uplatňovaných pravidel výslechu můžeme předejít nepříjemným výslechovým situacím. Na druhé straně je třeba si uvědomit, že žádný výslech nebude nikdy stejný, a kromě následování předepsaných metodik, je tedy také potřeba používat vlastní intuici a zdravý rozum. Praxí a zkušenostmi se u vyšetřovatelů zmírňují chyby a nervozita, ale neznamená to, že je nemůže průběh této složité sociální interakce překvapit.

Diplomová práce se bude zabývat výslechem jako komunikačně náročnou situací. Na výslech můžeme pohlížet z různých úhlů pohledu, ale v této práci bude jednotlivé kapitoly provázet spíše ten psychologický. Nicméně, pro vedení výslechu je třeba znát i kriminalistické hledisko, a to alespoň v základní formě, která je také součástí této práce.

Zpočátku je nezbytné si upřesnit a více přiblížit výslech jako takový, tedy na co se zaměřuje, co je jeho cílem, a jak velkou roli v celém procesu hraje samotná příprava vyšetřovatele před výslechem. Zvláště, pokud se předpokládá, že se může jednat o komunikačně náročnou situaci. Čtenář bude seznámen s jednotlivými stádii výslechu a typy výslechových situací, které během výslechové interakce mohou nastat. Nejdůležitější složkou výslechu je ovšem komunikace. Přiblížíme si verbální a neverbální projevy, jejichž správná analýza a použití se jeví jako takticky zásadní a nenahraditelné. Popis pojmu komunikačně náročné situace a s ním související psychickou zátěží je pro tuto práci nezbytný. Z hlediska teorie a základních pravidel budou popsány tři komunikačně náročné výslechy, z nichž poté dva budou detailně rozebrány v praktické části diplomové práce. Pro tuto část budou použity dvě metody kvalitativního přístupu. Řízený polostrukturovaný rozhovor, který obsahuje sadu obecných otázek přibližujících danou problematiku výslechu. Druhou použitou metodou bude případová studie, ve které bude popsán konkrétní, již uzavřený případ vybraného trestného činu. Na něj plynule bude navazovat rozbor svědeckého výslechu a jeho zhodnocení

Cílem mé diplomové práce je shromáždit a analyzovat teoretické a praktické poznatky k problematice vedení výslechu se zaměřením na sociálně psychologické faktory zvyšující komunikační náročnost výslechu. Jak bylo již výše zmíněno, každý výslech je odlišný a nelze stanovit přesné postupy a návody na jeho úspěšné zvládnutí, ale díky rozboru konkrétních výslechů je možné potvrdit, co je obecně známo a uplatňováno, ale také odhalit určité typy problémů vyskytující se v dané problematice výslechů. Každý vyšetřovatel si postupně utváří a osvojuje svůj vlastní přístup pro vedení výslechu a mnohdy z něj vzejdou osvědčené pomůcky a postupy, které napomáhají usnadnit vedené výslechy a poradit si se vzniklými a často opakovanými komunikačně náročnými situacemi.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Pojem a cíl výslechu

Výslech se zaměřuje na aktuálně probíhající interakci mezi vyslýchajícím a vyslýchaným. Zejména se zkoumá psychologické pozadí výslechu, tedy psychické jevy, které jsou během výslechu využity. Cílem je rozebrání a konkretizování kriminalistických poznatků a zásad. Z hlediska taktického zkoumá metody pro úspěšné navazování kontaktu s vyslýchaným, vytváří typologii vyslýchaných osob podle jejich procesního postavení a stanovuje vhodný postup výslechu vzhledem k individuálním osobnostem a charakteristikám vyslýchaných osob. Důležité je si uvést, že psychologické stanovisko pro doporučení má spíše orientační povahu. Výslech musíme chápat jako velice složitou interpersonální situaci, ve které jednotný postup výslechu zkrátka neexistuje.¹

Výslech můžeme rozlišit hned z několika hledisek, a to podle procesních rolí vyslýchaných osob, tedy výslech podezřelého, obviněného, obžalovaného, svědka či znalce. Dále například podle specifických charakteristik – výslech dětí, mladistvých, postižených osob apod. V neposlední řadě také podle vedení a dalších specifik výslechu.

Forenzní psychologie tvoří právní rámec a doporučuje taktiku, jak výslech vést, tak aby prožívání a chování jeho účastníků bylo možné poznat, vysvětlit a také ovlivnit. Ujasněme si fakt, že psychologie nezastává pozici vědy, která by měla dávat návod, jak manipulovat s vyslýchanými osobami a tím dosahovat chtěných výsledků. Na výslech lze pohlížet jako na již zmíněnou probíhající interakci mezi vyslýchaným a vyslýchajícím anebo také jako na produkt této interakce, kterým je proces utváření výpovědi.²

Cílem výslechu jsou kriminalisticky významné události uložené v paměti člověka neboli jinými slovy tzv. paměťové stopy. Paměť hraje nedílnou součást celého tohoto procesu. Informaci si člověk nejprve musí vštípit, následně si ji uchovat (retence), aby si ji mohl v případě potřeby vybavit. V souvislostech s našimi

¹ KONRÁD, Zdeněk, Miroslav NĚMEC a František NOVOTNÝ. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. s.7. ISBN 978-80_7251-294-2.

² SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Praha: Portál, 2003. s.21. ISBN 80-7178-846-5.

zkušenostmi si vytváříme určité strategie, které nám usnadňují vybavování si potřebných vědomostí.³

Podle kvality a přesnosti lze od sebe rozlišit znovupoznání a reprodukci:

Znovupoznání lze vysvětlit jako pouhé rozpoznání známých a neznámých podnětů. Nezapamatovali jsme si tolik, abychom si danou věc zcela vybavili, ale víme, že jsme se s ní již setkali. Není to nic ojedinělého, stává se to člověku téměř každodenně. Například název filmu nám něco říká, ale na jeho obsah si nevzpomeneme. U výsledku vyšetřovatel předloží vyslychané osobě důkazní prostředek a položí otázku, zda tento předmět již někdy spatřila. Pokud ano, může to v určitém případě vyslychané osobě pomoci s následným vybavováním dalších detailů. Dojde tedy k osvěžení paměťových stop. Je třeba si dávat pozor na umělé vyplňování mezer v paměti či „logické“ vylepšování interpretace původního děje.⁴

Reprodukci chápeme jako proces rekonstrukce zapamatovaného čili proces, kdy si aktivně vybavujeme minulé prožitky, které znovu dokážeme prezentovat a využít. V tomto případě si člověk bude pamatovat celý děj filmu. Samozřejmě je, že dojde k určitým nepřesnostem a výpadkům, protože je zcela nemožné reprodukovat přesnou kopii vstupní informace. Pokud se podíváme do výsledkové situace, jedinec popisuje to, co si podržel v paměti.⁵

Při přiblížení si definice výsledku nesmíme opomenout fakt, že proces získávání výpovědi je regulován právem z důvodu ochrany lidských práv a svobod. Usměrnění tohoto procesu spatřujeme hned v několika bodech. Vždy musí existovat zákonné důvody pro získání výpovědi, taktéž zákonem stanovený subjekt, který je pověřen prováděním výsledku. Dále jsou zákonem stanoveny práva a povinnosti oprávněného subjektu požadovat výpověď, např. právo předvést osobu, která se bez omluvy nedostavila k výsledku nebo povinnost

³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. s. 100. ISBN 978-80-7380-581-4.

⁴ Základy obecné psychologie. *TURBO* [online]. [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://turbo.cdv.tul.cz/mod/book/view.php?id=5965&chapterid=6230>

⁵ Tamtéž.

subjektu před výsledkem seznámit a poučit vyslýchaného s jeho právy a povinnostmi. Práva a povinnosti má také vyslýchaná osoba, např. povinnost dostavit se k výsledku či vypovídat úplnou pravdu a nezamlčovat žádné podstatné skutečnosti. K jednomu z práv takové osoby patří právo odmítnout výpověď. V neposlední řadě zákonem upravená hrozba sankcí za zamlčení podstatných skutečností či uvedení skutečností, které jsou nepravdivé.⁶

Očitá svědectví

Poskytují rámcové informace o obecných charakteristikách paměťových vjemů, které jsou vyjmuty z reálných kontextů a souvislostí. Uložené informace v paměti mohou být ovlivněny hned několika způsoby. Tím že uběhne delší časový interval mezi incidentem a dodatečnou informací, také pokud jsou dodatečné informace skryty ve vedlejších větech a otázkách vyslychajícího. Dále jsou-li zhoršené podmínky pro vnímání incidentu a v neposlední řadě také pokud chybí varování před zkreslením vnímaného jevu dodatečnou, vyplňující informací.

Očitý svědek si také může vsugerovat událost, která se vůbec nestala, ale při její následné interpretaci se jeví tak přesvědčivá, že ji sám věří a následně pak i ostatní. V takovéto situaci je důležitá důsledná kontrola zdrojů a také reality s popisovaným dějem. Tedy přiřazení informací ke konkrétním údajům, ze kterých vycházejí. Můžeme rozlišit dva druhy těchto zdrojů a to externí (jiní lidé, média, vlastní vnímání) a zdroje interní (vlastní výroky, myšlenky, představy). Promícháním těchto dvou skupin zdrojů vznikají paměťové chyby.

V kriminalistické praxi se tedy jeví takticky nejvhodnějším, pokud je svědek vyslýchán, v co nejkratší době po vnímané události, neboť stále disponuje velmi dobrou kontrolou zdrojů. Jinými slovy dokáže rozlišit, co skutečně viděl, slyšel a co si pouze představoval či myslel. S následně narůstajícím časem dochází ke konfúzi zdrojů a paměťová stopa se stává pozměněnou.⁷

⁶ KONRÁD, Zdeněk, Miroslav NĚMEC a František NOVOTNÝ. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. s. 7. ISBN 978-80_7251-294-2. 7

⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. s. 101. ISBN 978-80-7380-581-4. 1

2. Příprava výslechu

Před samotným výslechem je důležité nepodceňovat také jeho přípravu. Vyslychající se tímto způsobem může vyhnout chybám či nepříjemným situacím, které mohou v průběhu výslechu nastat. Je možné díky tomu zvýšit kvalitu výslechu, která může být rozhodujícím faktorem mezi úspěšným a neúspěšným získáním informací.

V mnoha publikacích nalezneme rozdělení přípravy výslechu na dvě etapy. První je pojmenována jako obsahová příprava, kterou tvoří analytická a syntetická fáze a druhou označujeme jako organizačně – materiální přípravu. Jedná se zejména o informace ohledně vyšetřované události, důkazní materiály, taktické záměry výslechu a případně také vhodnou volbu výslechového prostředí a zaznamenávání výslechu.⁸ Takovéto rozdělení je velice užitečné z kriminalistického pohledu, avšak v této diplomové práci se zaměříme na přípravu výslechu spíše z psychologického hlediska.

2.1 Informace o osobě vyslychaného

Pokud s někým hovoříme i v běžném životě, nejsou pro nás jen důležité informace, které z rozhovoru získáváme, ale také úsudek, který si o druhé osobě vytvoříme. Zaměřujeme se na jeho vzhled, vystupování a celkové neverbální signály, které nám někdy mohou prozradit mnohem více než samotná slova.⁹

Než započneme výslech, je velice užitečné si zjistit, co nejvíce informací o osobě, se kterou tuto náročnou sociální interakci budeme vést. Mezi plnohodnotné zdroje řadíme výpis z rejstříku trestů, ze kterého se dozvíme kriminální minulost jedince, policejní záznamy, soudní spisy, lékařské zprávy nebo třeba soudní znalecké posudky. Cílem je si vytvořit povědomí a získat poznatky o charakterových vlastnostech, inteligenci, dovednostech, ale i zálibách vyslychaného člověka. Tyto informace jsou bezpochyby velice užitečné pro zvolení určitého postupu výslechu, jednoduššímu navázání kontaktu či k přípravě kladených otázek. Neměli bychom

⁸ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 108. ISBN 978-80-7380-095-6.
⁹ GUDJONSSON, • Gisli H. *The Psychology of Interrogations and Confessions – A handbook*. Chichester: John Wiley, 2003. s. 80-82. ISBN ISBN 0-471-49136-5.

se nechat ovlivnit svými vytvořenými předsudky a závěry dříve, než započne výslechová situace. Mohlo by nám to zkreslit objektivní pohled na věc.¹⁰

2.2 Volba vhodné doby a délky

Výslech by měl proběhnout v co nejkratší době od klíčové události. Je zde totiž hrozba, že by se pachatelé mohli mezi sebou domlouvat, ovlivňovat výpovědi svědků nebo třeba odstranit či znehodnotit důležité důkazy. Pokud bychom hovořili o výpovědi svědků, je včasný výslech důležitý kvůli vybavování a zapomínání vnímaných událostí. Postupem času dochází k méně přesným vzpomínkám a také je možné znehodnocení vstupní informace jinými lidmi či pohledem médií.¹¹

Co se týče délky výslechu, je to individuální záležitost, kterou musíme přizpůsobit vyslychané osobě. Specifický může být výslech dětí, který by neměl překračovat hodinu, měly by se dělat krátké přestávky a zejména by měl být proveden tak, aby se nemusel znovu opakovat. Postižené osoby zase dlouho neudrží pozornost, tudíž je zde nutné také podstatné přizpůsobení. U výslechu více osob, musíme vhodně takticky zvážit pořadí, abychom získali, co nejvíce možných informací.

2.3 Plán výslechu

Z nabytých informací ze stádia přípravy výslechu a také samotným stanovením jeho doby a délky, si vyslychající osoba stanoví závěrečný plán výslechu. Vytvoří si tedy jakýsi postup a náhled toho, jak by se měl výslech teoreticky vyvíjet, v jakém pořadí a jaké otázky musejí být položeny a popřípadě také shromáždí materiální důkazy. Tyto materiály taktéž mohou být z taktického hlediska uspořádány tak, aby ve výsledku, co nejvhodněji odpovídaly úspěšnému průběhu výslechu. V rámci plánu se také uvádí způsob dokumentace, pomocí něhož se získané informace budou zachycovat. Nejčastěji se výslech nahrává, jak po zvukové stránce, tak také po stránce vizuální. Zaznamenaný průběh výslechu se může pouštět opakovaně a vyšetřovatel se může zaměřit například na neverbální projevy vyslychané osoby, které mu při samotném výslechu mohly uniknout, a které mají mnohdy vysokou vypovídající hodnotu.¹²

¹⁰ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Univerzita Karlova: Nakladatelství Karolinum, 2020. s. 173. ISBN 978-80-246-4461-5.

¹¹ Tamtéž s. 173.

¹² Tamtéž s. 174.

3. Stádia výslechu

Výslech se skládá ze tří stádií, která jsou v souladu s požadavky kriminalistiky a trestního práva. Toto rozdělení nenalezneme jen na území České republiky, ale je obecně uplatňováno také v jiných zemích Evropské unie. Každý výslech musí splňovat určité náležitosti, aby mohl být použit u soudu jako důkazní prostředek.¹³ První dvě stádia výslechu, tedy úvodní stádium a monolog jsou podle trestně procesní normy obligatorními a musí být vždy splněny, za což poslední stádium dialogu se již považuje za znak fakultativní, tedy dobrovolný.¹⁴ Nyní si podrobněji popíšeme, jak tyto jednotlivá stádia výslechu probíhají.

3.1 Úvodní stádium

Procesní úkon, který musí být v každém případě splněn ještě před započítím výslechu, je poučení vyslychané osoby o jejích právech a povinnostech. Znamená to, že vyslychané osobě musí být podle jejího procesního postavení sděleno, jaká práva může uplatnit v průběhu trestního řízení a jaké povinnosti musí plnit. Dále je potřeba ztotožnit vyslychanou osobu, tedy vyzvat ji k předložení osobních dokladů, a tím potvrdit její totožnost. Z hlediska taktického se vyplácí si v úvodním stádiu zjistit bližší informace o osobním životě obviněného, tedy například jeho rodinné, majetkové poměry. Důležité je neopomenout ani vztah dotyčného k předmětu výslechu nebo k ostatním zúčastněným osobám.¹⁵

Jak jsem již zmiňovala výše, velice podstatným se jeví způsob navázání psychologického kontaktu mezi vyslychaným a vyslychajícím. Formování tohoto kontaktu je velice cenné a může značně ulehčit celý proces výslechu. V tomto stádiu je iniciativa přenechána spíše na vyšetřovateli, který zahajuje celý rozhovor. Jeho snaha směřuje zejména k motivaci vyslychané osoby vypovídat. Formování psychologického kontaktu ve výslechu se odráží v postojích, ze kterých by měla vyplývat ochota tolerovat osobnost vyslychané osoby, její projevy bez případného

¹³ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Univerzita Karlova: Nakladatelství Karolinum, 2020. s. 174. ISBN 978-80-246-4461-5.

¹⁴ NĚMEC, Miroslav. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. Praha: Policejní akademie České republiky, Vydavatelství PA ČR, 2003. s.12. ISBN 80-725-1141-6.

¹⁵ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Univerzita Karlova: Nakladatelství Karolinum, 2020. s. 174. ISBN 978-80-246-4461-5.

NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická taktika pro policisty a studenty Policejní akademie České republiky v Praze*. Praha: Abook, 2017. s. 335. ISBN 978-80-906974-0-9.

odsouzení. Vyslychající by měl disponovat empatií, umět se vcítit a porozumět emocím a prožitkům, které ve vyslychaném skutek a výslechová interakce vzbuzují.¹⁶

3.2 Monolog

Jinak zvané také stádium souvislého líčení, které začíná momentem, kdy je osoba již poučena o svých právech a povinnostech, byla seznámena s předmětem výslechu a je nyní vyzvána vyšetřovatelem k uvedení všeho, co se vztahuje k předmětné události. Jinými slovy monolog může být popsán jako nepřerušovaná, volně probíhající výpověď vyslychané osoby k objasňované události. Cílem je zde dosažení toho, aby vyslychaná osoba vypovídala spontánně, souvisle o všem, co svými smysly vnímala či se dozvěděla od jiných osob. Během toho, co vyslychaný líčí danou událost, si vyšetřovatel vytváří úsudek o jeho inteligenci, typu paměti a vyjadřovacích schopnostech. Doporučuje se zbytečně vyslychanou osobu v průběhu výpovědi nepřerušovat, pokud se významně neodchýlí od podstaty věci. Někdy je nutné, doptat se vyslychaného na nějaké detaily či dokreslení přiblížené epizody.¹⁷

Během tohoto stádia může nastat situace, kdy osoba má sice iniciativu vypovídat, ale nemůže si vzpomenout, a tím pádem má ve svém mluveném projevu značné mezery a nejasnosti. V tomto případě je možné vést tzv. **kognitivní interview**. Jedná se o metodu, která kombinuje více technik dohromady. Smysl spočívá v podpoře paměti tak, aby osoba byla schopna poskytnout, co nejpřesnější a nejpodrobnější výpověď. Mezi techniky, které jsou zde kombinovány patří **mentální rekonstrukce**, při které je účelem přimět osobu se přenést do dne dané události či konkrétně na její místo. Vyzvat ji, aby popisovala jakékoliv detaily, na které si vzpomene. Je důležité ji **nepřerušovat** a nechat ji vyprávět v **časovém sledu**, který ji zrovna vystává na mysli. Může tedy začít od prostředka, pak se přesunout na začátek a následně konec. V neposlední řadě je také vhodné přimět

¹⁶ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Praha: Portál, 2003. s. 80. ISBN 80-7178-846-5.

¹⁷ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Univerzita Karlova: Nakladatelství Karolinum, 2020. s. 175. ISBN 978-80-246-4461-5.

osobu sledovat a líčit událost z jiné **perspektivy**. Vypovídající osoba změní náhled na celou situaci a může to přispět k vybavení si většího množství detailů.¹⁸

3.3 Dialog

Finální stádium, které spočívá v kladení otázek a získávání chybějících informací od vyslychaného. K utváření otázek využívá vyšetřovatel poznatky z vyšetřování nebo samotný monolog vyslychané osoby. Nejčastěji se používají otázky otevřené, na které vyslychaná osoba nemá možnost odpovědět pouze ano či ne. Ovšem, pojí se s tím riziko kladení tzv. sugestivních otázek, které mohou nabádat vyslychanou osobu k odpovědi, kterou by jinak neuvedla. Existují také otázky kopciózní, jinými slovy úskočné, klamavé, které představují nepravdivé skutečnosti.¹⁹ Užívání těchto zakázaných otázek upravuje spolu se zákonem také v rámci taktiky i judikatura, rozsudek Nejvyššího soudu 57 § 92 odst. 4 TrŘ 35 z roku 1968, který uvádí: *„je-li obviněný při kladení otázek za účelem doplnění výpovědi nebo k odstranění neúplnosti, nejasnosti a rozporů přesvědčován, že jeho výpověď je nepravdivá a je mu předstírán názor vyslychajícího na obsah výpovědi s cílem přizpůsobit výpověď obviněného tak, aby byla v souladu s výsledky místního ohledání a pitvy, které jsou známy vyslychajícímu.“*²⁰ Naopak otázky, které nás zajímají a používají se pravidelně jsou například otázky, kontrolní či testové, alternativní a uzavřené.

Znalosti psychologických metod a postupů mohou vyšetřovateli významně pomoci porozumět osobnosti vyslychané osoby, jejím postojům a jednání při výslechu. Správným výkladem těchto projevů lze dosáhnout žádoucích změn v prožívání a chování vyslychaného, aby byl zdárně naplněn cíl výslechu. Zvolení vhodné metody závisí hned na několika aspektech. Musí být zvaženo procesní postavení vyslychaného, ze kterého je možno odvodit potřebu poznání a ovlivnění jeho osobnosti. Použití metod taktéž limitují konkrétní podmínky výslechu a schopnosti vyslychající osoby používat tuto metodologii. V neposlední řadě závisí také na sebeuvědomění a případné sebenápravě vyslychajícího. Tyto metody a postupy

¹⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. s. 420-422. ISBN 978-80-7380-461-9.

¹⁹ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forezní psychologie*. Univerzita Karlova: Nakladatelství Karolinum, 2020. s. 175-177. ISBN 978-80-246-4461-5.

²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu. R 49/1968-II.

rozdělujeme dvojím způsobem. První nazýváme diagnostické, které se zaměřují na poznávání osobnosti vyslychaného, a to na základě pozorování, dotazování a analýz produktů činnosti. Druhá skupina psychologických metod a postupů zvaná jako intervenční je využívána k záměrnému ovlivňování jednání a postojů účastníků výslechu. V tomto případě jsou používány zejména metody ovlivňování a přesvědčování.²¹

Dobrych výsledků při výslechu dosáhneme mimo jiné tehdy, když:

- mají vyslychané osoby možnost volně vyprávět
- se mohou plně koncentrovat
- výslech probíhá bez zbytečných rušivých elementů
- je paměťový proces podpořen vhodnými přestávkami
- je vyslychanému aktivně nasloucháno
- na volné vyprávění navazuje dotazování otevřených otázek.²²

Znalost rozdělení jednotlivých stádií výslechu je pro vyšetřovatele naprostou nutností. Popis každého z nich se jeví spíše kriminalistickým pohledem, ale v této kapitole čtenář zjistí, že dodržování stanovených pravidel velice usnadňuje prováděný výslech. Výslech je opravdu náročnou interakcí, která sdružuje nejen kriminalistické a psychologické hledisko, ale také to právní. Vyšetřovatel se tedy v průběhu výslechu musí soustředit, aby dodržoval spoustu zásad a pravidel, a navíc si uvědomoval význam psychologického působení. Navazování psychologického kontaktu je nezbytností hned od počátku výslechu, taktéž pozorování neverbálních signálů vyslychané osoby. Přibývajícím výslechovou praxí si vyšetřovatel osvojuje různé návyky, které mu vedené výslechy nadále usnadňují. Ovšem i zkušení vyšetřovatelé se mohou i přes roky praxe dopouštět zásadních chyb. Z tohoto důvodu je důležité, aby se i oni ve své problematice výslechů neustále vzdělávali prostřednictvím kurzů a osvojováním nových metodik.

²¹ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Praha: Portál, 2003. s. 61-62. ISBN 80-7178-846-5.

²² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. s. 331. ISBN 978-80-7380-461-9.

4. Typické situace výslechu

Provádějící výslech nejčastěji probíhá v jedné ze čtyř typických výslechových situacích. Odlišnost spočívá v tom, zda vyslychaná osoba chce/nechce či může/nemůže vypovídat.

4.1 První typická situace výslechu

Tuto výslechovou situaci označujeme za nejideálnější. Vyslychaný chce a může vypovídat, tudíž spolupracuje a v případě nejasností je ochoten doplnit svou výpověď. Vypovídá pravdivě a úplně. V tomto případě není tedy potřeba se soustředit nějakým významným způsobem na navazování psychologického kontaktu.²³

4.2 Druhá typická situace výslechu

Druhá situace, která může nastat je o něco složitější, protože je zde sice ochota vyslychané osoby vypovídat, ale z nějakého důvodu podává výpověď nepřesnou. Může se stát, že si daná osoba nemůže na událost přesně vzpomenou, i když by moc chtěla. Nebo přestože vypovídá pravdivě se svým nejčistším svědomím, její vzpomínky jsou chybné. Je také možné, že vyslychaný si z hlediska svých schopností či současnému psychickému rozpoložení nemůže vzpomínky vybavit. Při řešení této situace můžeme využít jednu z metod osvěžení paměti. Jakožto ideální ukázkou bych zmínila kognitivní interview, které již bylo blíže specifikováno výše v mé práci.²⁴

4.3 Třetí typická situace výslechu

Následující varianta je rutinní situací při výslechu v rámci odhalování trestné činnosti, kdy je u výslechu osoba podezřelá či dokonce obviněná ze spáchání trestného činu. Vyslychaná osoba informace má, je schopna je věrohodně, přesně a úplně vypovědět. Zádrhel spočívá ale v tom, že nechce, protože by svou osobu, případně někoho jiného, mohla poškodit nebo přímo usvědčit. V této situaci je nutností předem pochopit přesné důvody nespolupráce vyslychaného a správně

²³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. s. 331. ISBN 978-80-7380-461-9.

²⁴ Tamtéž.

navázat psychologický kontakt, který by vedl k úspěšnému zisku informací. Velice složitý okamžik nastává, když vedeme výslech s obviněným, proti kterému neexistují přímé důkazy, ale pouze tzv. indicie. Je bláhové si myslet, že existuje psychologický způsob, jak na takového člověka působit, aby doznal svoji vinu. Obviněný v takovéto pozici moc dobře ví, že proti němu neexistují pádné důkazy, a případně se i taková výpověď dá zpochybnit u soudu v procesu hlavního líčení. Je tedy dobré, zaměřit se nikoliv na získání doznání, ale na co nejproduktivnější výpověď s nadějí, že by poskytnuté informace mohly vést k nalezení nových důkazů procesní povahy. Pociťování viny je složitým psychologickým fenoménem, ale i přesto nalezneme pachatele, na které to neplatí. Ti se cítí jednoduše nevinní a vinu svalují na oběť, společnost.²⁵

4.4 Čtvrtá typická výslechová situace

V poslední výslechové situaci jde o osoby, které nechtějí a ani nejsou schopny podat výpověď. Vyslýchaná osoba po mentální či psychické stránce vybočuje z normálních standardů a je to značná překážka pro schopnost výpovědi. V tomto případě se musí zajistit znalec, který tuto skutečnost buď vyvrátí nebo potvrdí, tím že nám poskytne jasné informace o osobnosti daného člověka. Bez znaleckého posudku není ani možné uvažovat o vhodném psychologickém působení.²⁶

Výslech představuje mnohem složitější proces, než je pouhý rozhovor. Jde především o zisk co nejvíce relevantních informací, ale stále při tom musí být respektován zákon, kriminalistické zásady a také psychologická hlediska. Postavení vyslýchající osoby je ve výslechu klíčové a vyslýchající musí zvolit vhodnou taktiku a vystupování.

²⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. s. 331. ISBN 978-80-7380-461-9.

²⁶ Tamtéž.

5. Komunikace ve výslechu

Komunikaci lze vysvětlit jako sociální interakci mezi nejméně dvěma osobami. V průběhu této interakce dochází k předávání informací, které mohou mít různou podobu. Informace si lze vyměnit orálním způsobem, tedy pomocí slov, v tomto případě hovoříme o verbální komunikaci. Na druhé straně v mnoha situacích i mnohem věrohodnější může být komunikace neverbální, tedy za pomoci gest, posunků, výrazů obličeje apod. V následujících odstavcích si je detailněji popíšeme a upřesníme.²⁷

5.1 Verbální komunikace

Jak jsem již předestřela v úvodu této kapitoly, jde o komunikaci prostřednictvím slov. Jejím výsledkem je tedy nějaké sdělení. V případě výslechu se jedná o přímou komunikaci mezi vyslychaným a vyslychajícím na základě zisku podstatných informací pro vyšetřování. V každé sociální interakci se osoby navzájem ovlivňují, což je podstatné zejména při výslechu. Vyslychající tedy musí hovořit a vytvářet takový dojem, aby v závěru došlo k věrohodné, pravdivé a úplné výpovědi dané osoby. Formy mohou být různé, ale jen pro představu hovoříme například o zjišťování informací pomocí otázek, podávání informací formou výpovědi, odpíráním informací protiřečením a podobně.²⁸

Verbální komunikace zahrnuje dvě odlišné stránky. Tou první je obsah řečového projevu, tedy to, co chceme pomocí slov sdělit. Na druhé straně se jedná o stránku formální, tedy způsob, jak se předávaný obsah sděluje. Formální neboli způsobová stránka verbální komunikace je také často nazývána jako paralingvistika, ve které jde zejména o tón a zbarvení hlasu, počtu pomlky v řeči, koktání či zadržování.

Ve výslechové interakci se verbální komunikací zabývá zejména kriminalistická taktika, která v praxi pracuje s psychologickými poznatky, jakožto s postupy taktickými a zvláštními. Tyto postupy uvádějí, jak má vyslychající osoba při výslechu správně postupovat. Taktéž sem patří psychologická problematika pojmů

²⁷ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Praha 8: Portál, 2003 s. 89. ISBN 80-7178-846-5.

²⁸ Tamtéž.

se s kladením otázek za účelem získání úplné a pravdivé výpovědi. Psychologie navazuje na kriminalistickou taktiku a hledí na verbální komunikaci ve dvou směrech. Zaprvé jako na návaznost na interpersonální percepci ve výslechu, neverbální komunikaci a interakci a v druhém případě jako na zvláštnost či specifičnost výslechu, například výslech svědka, dítěte apod.²⁹

5.2 Neverbální komunikace

Neverbální komunikace spočívá ve sdělování situací, emocí a snah. Ve výslechové situaci je mnohdy mnohem podstatnější právě řeč těla, než obsah slov. V případě, kdy vyslychající osoba pochybuje o pravdivosti sdělených tvrzení, zaměří se na neverbální projevy vyslychané osoby. Neverbální komunikační prostředky můžeme stanovit jako funkce různých přirozených orgánů a také celého organismu jako celku. Vyslychající si může povšimnout napětí, nejistoty, nedůvěry u druhé osoby. Rozdělit je lze na gesta, doteky, délky pohledu, výrazy obličeje, postoj a další, které mohou zcela změnit význam sdělovaného obsahu. Při verbální komunikaci jednotlivá slova volíme a spojujeme je do vět a tím ovlivňujeme naše sdělení, kdežto komunikace neverbální probíhá spíše spontánně. Zpravidla je vědomě neovládáme, a z toho důvodu mají podstatný význam pro sociální interakci. Společnost si tyto projevy neverbální komunikace nijak zvlášť neuvědomuje, o tom svědčí i fakt, že pro spoustu těchto projevů není hovorový název a převážně se využívá cizí označení.³⁰

Mimika – jinými slovy výrazy obličeje. Prostřednictvím mimiky můžeme u druhých osob rozpoznat nejrůznější emoce, které právě prožívají. Mezi základní jednoduše rozpoznatelné emoce patří smutek, strach, radost, údiv a další. Pomocí výrazů obličeje může vyslychající položením otázky rozpoznat pocity, které jsou tím vyvolány. Dokáže tím zhodnotit, zda přešel například k otázkám, které jsou vyslychané osobě nepříjemné.³¹ Hovoříme tedy o nejvýznamnějším

²⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. s. 314-315. ISBN 978-80-7380-461-9.

³⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. s. 250-251. ISBN 978-80-7380-581-4.

³¹ JŮDOVÁ, Barbora. *Neverbální komunikační prostředky v pedagogické praxi*. Olomouc, 2010. s.24. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Prof.PhDr. Alena Nelešovská, CSc.

komunikačním prostředku neverbální komunikace, který odráží ve výrazech obličeje duševní stav jedince. Také jsme schopni rozpoznat aktuální psychické stavy, zda je člověku něco příjemné/nepříjemné, zda to očekával či nikoliv. Samozřejmě i mimické výrazy se dají „kamuflovat“ a to zejména v očekávaných, již vícekrát zažitých situacích. Emoce se ale kolikrát projeví v obličeji, i když se je snaží člověk potlačit.³²

Proxemika – tato forma komunikace spočívá ve vzdálenosti komunikujících osob. Vzdálenost je vypovídajícím faktorem vztahu mezi jednájícími, buď si drží od sebe odstup nebo naopak mohou být v bezprostřední blízkosti. Pokud se přeneseme do výslechové situace, taková oběť trestného činu, si určuje sama vzdálenost, která jí je komfortní. Je to tedy často velmi individuální a psycholog, případně vyšetřovatel musí odhadnout sám ideální vzdálenost vzhledem k dané situaci.³³ Každý jedinec si určuje při komunikaci vzdálenost, která mu je komfortní. V případě, že někdo tuto hranici překročí, vyvolává to v druhém pocity napětí a dochází k rozrušení. Vzdálenost není pevně daná, zpravidla se mění, a to na základě spousty možných faktorů. Zda hovoříme s někým známým/neznámým, s mužem/ženou, nadřízeným či pracovníkem apod. Ze studií bylo zjištěno, že existuje tzv. intimní sféra, kdy jedinec bez jakéhokoliv rozrušení a napětí přijímá těsnou blízkost partnera. Dále osobní sféra, která je stanovena v rozmezí od 50 do 120 cm. Do té bychom mohli zařadit příbuzné osoby a přátele. Do třetice se uvádí ještě sociální sféra, která činí 1,5 až 3 metry. Do tohoto rozpětí zařadíme komunikaci na úrovni učitel – student, policista – občan.³⁴

Kinezika – hovoříme o pohybech těla a jeho částí. Člověk využívá fyzických prostředků k doplnění svého verbálního sdělení. Ovšem ne vždy se musí jednat o doplňování. U výslechu podezřelé osoby můžeme pozorovat určitý nesoulad verbální výpovědi s reakcí zbytku těla, například pohledu očí, poposedávání,

³² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. s. 250-251. ISBN 978-80-7380-581-4.

³³ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vydání. Praha: Grada, 2010. s.168. ISBN 978-80-247-1428-8.

³⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. s. 251. ISBN 978-80-7380-581-4.

naklánění se či jiné neadekvátní děje, naznačující stres. Každopádně je důležité to nebrat jakožto rozhodující faktor. Jedinec může být pouze vystresovaný z výslechového prostředí nebo má obavy z obvinění, i když je nevinný.³⁵

Standartním pohybovým znakem, díky němuž od sebe můžeme jedince spolehlivě odlišit je chůze. I když se to nemusí zdát, chůze o nás hodně vypovídá. Dokáže se v ní odrazit náš aktuální psychický stav, fyzická kondice a celkový stav našeho organismu. Odborníci tvrdí, že podle délky kroků se dokáže určit extroverze a introverze jednotlivce. Na tyto závěry bychom měli být opatrní, protože do stylu chůze se taktéž promítají vnější faktory, jako například kvalita obuvi, terén apod.³⁶

Postura – znamená držení těla, které ve výslechu může být také velice důležitou složkou. Jak už ze strany vyslychané osoby, tak ze strany vyslychaného. Vyšetřovatel by měl volit postoj odpovídající dané situaci. Pokud vyslychaná osoba bude sedět se svěřenými rameny a pohledem očí do země, dává předem najevo, že se vzdává. U obětí trestného činu by vyslychající měl velice dbát na své držení těla, protože psychicky zraněná osoba více tyto náznaky vnímá.³⁷

Haptika – haptikou rozumíme doteky. Ve výslechové situaci bych doteky stanovila jako komunikační prostředek nejméně důležitý. Jedná se o doteky, kterými se dá doplňovat předávaná sdělení nebo mohou úplně verbální komunikaci nahradit.³⁸ V samotném výslechu se s haptikou zvláště často nesetkáme. V tomto případě záleží na vyslychající osobě, aby zhodnotila situaci a dobře odhadla, co je nutné a vhodné v danou chvíli.

Verbální a nonverbální projevy jsou velice podstatné pro určení věrohodnosti výpovědi. V případě, kdy si vyšetřovatel není jistý, zda vyslychaná osoba hovoří pravdu, je velice účelné se zaměřit právě na projevy neverbální komunikace. Mnohdy nám totiž řeknou více, než tisíc slov. Samozřejmě nepostačí to jako

³⁵ JŮDOVÁ, Barbora. *Neverbální komunikační prostředky v pedagogické praxi*. Olomouc, 2010. s. 26. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Prof.PhDr. Alena Nelešovská, CSc.

³⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. s. 326. ISBN 978-80-7380-461-9.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ JŮDOVÁ, Barbora. *Neverbální komunikační prostředky v pedagogické praxi*. Olomouc, 2010. s.26. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Prof.PhDr. Alena Nelešovská, CSc.

usvědčující prostředek k tomu, že nám vyslychaná osoba lže. Použití této skutečnosti má hodnotu zejména taktickou, kdy vyšetřovatel může výslech přizpůsobit a změnit svůj postoj k vyslychané osobě.

5.3 Interpersonální percepce výsledku

Na úvod považuji za velice podnětné vysvětlit význam pojmu interpersonální percepce. Málokdo si totiž pod tímto názvem dokáže představit něco určitého. Toto samotné vysvětlení už nám poměrně jednoduše utvoří představu, o jaké problematice se bude v této podkapitole jednat.

Interpersonální percepce probíhá při každé komunikaci mezi nejméně dvěma osobami, které právě v rámci komunikace na sebe vzájemně působí. Ve výsledku tohoto působení si utváříme úsudky o dané osobě. Takový úsudek je ovlivněn projevy druhého člověka, které porovnáváme s obecnými principy lidského chování a na tomto základě si jej utváříme. Základem jsou tedy pozorované projevy chování, které jsou porovnávány se společensky uznávaným standardem lidských vlastností.

Vnímání je vždy spojeno se záměrnou (uvědomovanou) či bezděčnou (neuvědomovanou) aktivitou, což znamená, že v reakci na nějaký podnět můžeme měnit naše chování/jednání, aniž bychom si to přímo uvědomovali. Získaný obsah vnímání se nám následně interpretuje do našeho budoucího jednání. Děje se tak buď v negativní či pozitivní rovině, protože každý jedinec může vnímat stejnou osobu rozdílným způsobem. Pro někoho osoba přátelská může být druhému nesympatická až třeba otravná. Sociální styk je také značně ovlivněný sledovaným cílem, taktéž jeho průběh je poznamenán dojmem vzájemného působení komunikujících osob. Představy, které máme o druhých lidech odráží úroveň vlastního sebeuvědomění a sebepoznání. Do sociálního styku často vstupujeme s předem danou představou o svých argumentech či s představou, jak bychom chtěli, aby nás druhý člověk vnímal.³⁹

Taktéž u výsledku si vyslychající vytváří určitý úsudek o vyslychaném a naopak. To může narušit průběh a samozřejmě i samotný výsledek výsledku. Důležité je si

³⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. s.309. ISBN 978-80-7380-461-9.

ale uvědomit, že se nejedná o racionální shromažďování informací, podle kterých si dotyčný vytvoří obraz o druhém. Je to bezděčná, spontánní reakce, probíhající v prvních minutách setkání. Ráda bych se pozastavila nad určitými specifickými jevy, možná spíše chybami, které můžeme spatřovat v interpersonální percepci. Těchto chyb se může dopustit ne jeden zkušený vyšetřovatel.⁴⁰

Haló efekt – Jedná se o takový případ, kdy vyslychající zaregistruje určitou výraznou vlastnost a dále s ní pracuje, s jakožto zásadní informací například pro vyšetřování, nabaluje na to další informace, upravuje tomu výslech, vytváří úsudek, který nemusí být odpovídající realitě. Přehlíží další důležité informace z výslechu, které se mu nehodí k této prvotní charakteristice.⁴¹

První dojem – Obdobný problém jako byl již zmíněný haló efekt. Vyslychající si může vytvořit nepravdivý dojem z vyslychaného. Získává tento dojem zejména v prvních minutách. Častou příčinou v tomto případě je způsob vystupování vyslychaného, který se z počátku snaží postupovat podle předem promyšlené představy, jak bude vystupovat a jakou roli bude zastávat. Toto neobjektivní vnímání může opět vyplynout ve špatně vedeném výslechu i samotném závěru.⁴²

Idiosynkrasie – vzniká u vyslychajícího v případě, kdy dotyčná vyslychaná osoba nějakým individuálním způsobem vedoucímu výslechu vadí. Může to být vnější vzhled, nějaká vada nebo trestná činnost, kterou spáchal. Idiosynkrasii označujeme jakožto nesnášenlivost, kdy se vyslychající nemůže kvůli určitým podnětům soustředit na průběh výslechu.⁴³

Sociální stereotypy – Člověk si v průběhu života vytváří ustálená schémata soudů, která získáváme v rámci sociálních kontaktů s druhými lidmi. Jedná se o sociální stereotypy, které mohou významně ovlivňovat naše vnímání, a které

⁴⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. s.309. ISBN 978-80-7380-461-9.

⁴¹ Tamtéž s.310.

⁴² *TURBO: Studijní text* Janošová, P. *Základy sociální psychologie* [online]. [cit. 2022-11-24]. Dostupné z: <https://turbo.cdv.tul.cz/mod/book/view.php?id=5969&chapterid=6255>

⁴³ *Psychologie. Gabriel Angel* [online]. [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://gabrielangel.estranky.cz/clanky/psychologie/interpersonalni-percepce.html>

následně neodpovídají racionálnímu uvažování. Stereotypy se mohou týkat dané rasy, sociální skupiny nebo atypického vzhledu. Výslech je sociální interakce, která není výjimkou, a i zde můžeme vyzorovat pronikání těchto stereotypů. Vyslychající je schopen odsoudit vyslychaného ještě před samotným výslechem.⁴⁴

Pygmalion efekt – Jedná se o jev, při kterém vyslychající osoba má určitá očekávání vůči vyslychanému a tím ovlivňuje jeho faktické chování. Je prokázáno, že pokud se k jedinci chováme záměrně či bezděčně určitým konceptem, začne se mu svým jednáním přibližovat. V minulosti byly provedeny experimenty dokazující tuto skutečnost. Zejména se jednalo o pedagogické prostředí, kde učitelé začali náhodně vybrané žáky označovat za velice schopné a oni opravdu za nedlouho patřili k těm nejlepším ze třídy.⁴⁵

Protipřenos – Zde velkou roli hrají osobní problémy, které se začnou promítat do samotného výslechu. Často se takto stává ze strany vyslychající osoby, která nevědomě začleňuje do výslechu své nevyřešené a potlačované problémy. Spouštěčem je vyslychaná osoba, která bez vlastního vědomého přičinění připomíná či evokuje kritický problém vyslychajícího. Mísení profesního života s osobním by se nemělo dít, ale jak již jsem zmínila, ve většině případů vzniká nevědomě. Vyslychající tedy neví, že přestal jednat objektivně.⁴⁶

Pokud si vyslychající uvědomuje možný výskyt chyb v interpersonální percepci, které mohou ovlivňovat jeho úsudek a tím i celkové vedení výslechové interakce, snižuje tím riziko k vypěstování těchto návyků na minimum. Je podstatné, aby vyslychající byl schopen vysvětlit a pojmenovat představy, které v něm vyslychaná osoba vyvolává a odůvodnit, proč se takto děje. Poznání osobnosti vyslychaného do hloubky není pro samotný výslech nikterak užitečné ani potřebné. Pro orientační odhad postačí utvořený dojem o „povaze“ daného člověka. V tomto případě se spíše jeví jako velice účelné zjistit mentální úroveň vyslychané osoby,

⁴⁴ Psychologie. *Gabriel Angel* [online]. [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://gabrielangel.estranky.cz/clanky/psychologie/interpersonalni-percepce.html>

⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. s. 311. ISBN 978-80-7380-461-9.

⁴⁶ Tamtéž.

at' už z důvodu složitosti formulace kladených otázek, nebo z hlediska ovlivnitelnosti, která se pojí s nižší než průměrnou inteligencí. Pro navázání psychologického kontaktu s vyslychaným jedincem jsou podstatná následující hlediska: procesní postavení jedince, jeho psychosociální zralost (dítě, mladistvý, dospělý, starší osoba) a psychopatologické nápadnosti (normální, neurotická, psychopatická). Kombinací výše zmíněného si vyslychající osoba dokáže vytvořit vcelku spolehlivý odhad osobnosti vyslychaného a tím si i zvolit vhodné způsoby komunikace s ním.⁴⁷

Komunikace je základní složkou výslechové interakce, kterou tedy rozlišujeme na verbální a neverbální. V odborné literatuře se dočteme, že neverbální komunikace mnohdy vypoví o člověku a nastalé situaci více než slovní vyjádření. Vyšetřovatelé si v praxi velice dobře uvědomují hodnotu neverbální komunikace, která je neodmyslitelně součástí výslechu. To, jakým způsobem člověk jedná, má při výslechu svou taktickou hodnotu. Vyslychající osoba díky ní může uzpůsobovat kladení otázek, směr vedeného výslechu nebo také pomoci vyslychané osobě snížit její nervozitu či případný strach. Každopádně neverbální signály fungují oboustranně. I vyslychaná osoba si může intenzivně všímat projevů vyšetřovatele. V případě procesního postavení poškozené osoby je toto vnímání ještě o něco intenzivnější, a tím také může být značně ovlivněn celý průběh výslechu. Co se týče chybovosti v interpersonální percepci, nejčastěji se můžeme setkat s tzv. prvním dojmem, při kterém si v prvních minutách vyšetřovatel utvoří o vyslychané osobě určitý úsudek. V tomto případě je vhodné zachovávat profesionalitu a snažit se být objektivní a nikoho nesoudit. I když je to někdy opravdu složité a lidé k tomu mají přirozeně sklony, je dobré si zachovávat neustálý nadhled nad probíhající interakcí. V kompetencích vyšetřovatelů ani z právního hlediska není vyřknout soud nad vyslychanými, ale shromáždit a prověřit vyšetřovanou událost, co nejkvalitněji a tím poskytnou soudu dostatečné množství materiálů. Soud je totiž jediný, který má kompetence rozhodovat.

⁴⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. s. 311. ISBN 978-80-7380-461-9.

BULL, Ray, Tim VALENTINE a Tom WILLIAMSON. *Handbook of Psychology of Investigative Interviewing*. John Wiley, 2009. s.53. ISBN 978-0-470-51267-8.

6. Komunikačně náročná situace

Každý jsme zajisté v životě už zažili situace, ve kterých se komunikace s druhou osobou stala velice náročnou. Mnohem četněji tomu tak bývá v policejní praxi, ať už při komunikaci policisty s občany nebo v našem případě ve výslechové interakci.

Důvod, proč se komunikace stane těžko zvladatelnou se případ od případu liší. Zkrátka to může způsobit téměř cokoliv. V této diplomové práci se zaměříme zejména na dva případy výslechu, které se staly komunikačně náročnými. Prvním, kterým se budeme zabývat je specifčnost a náročnost výslechu dětí a dále také výslechem oběti domácího násilí. Z mého pohledu opravdu velice komunikačně náročné situace, ve kterých je třeba k vyslýchanému jedinci přistupovat individuálně a za pomoci odborných znalostí a prověřovaných skutečností.

Mezi sociální a psychologické zdroje komunikačně náročných situací ve výslechu se řadí zejména obsah, tedy sdělení komunikace – o čem se hovoří. Jak moc je výslech obtížný právě vzhledem k probíranému tématu, např. v případě výslechu dětského svědka ohledně domácího násilí, které páchá otec na matce. Dále je výše náročnosti určována chováním, jednáním a reakcemi účastníků výslechu. A to vše je zastřešeno subjektivním vnímáním a prožíváním zdrojů komunikační náročnosti.⁴⁸

Pro úspěšné hledání zdrojů náročné komunikace je dobré, aby si vyslychající osoba ještě před samotným výslechem zodpověděla hned několik následujících otázek:

- O čem komunikace bude a co je jejím cílem?
- Z jaké pozice je komunikace vedena?
- Jak nejlépe zahájit komunikaci (navázat kontakt)?
- Co vyšetřovatelovo sdělení (jaké myšlenky, emoce, reakce) vyvolá u vyslýchané osoby?

⁴⁸ Spurný, J., Komunikačně náročné situace příslušníků IZS (nepublikovaná přednáška). Praha: Policejní akademie, 2020. s. 16.

- Jaké komunikační prostředky (metody, postupy) budou použity?⁴⁹
- Jak bude vyšetřovatel komunikovat (zejm. v případě vzniku poruchy v komunikaci) a jak (čím) ji ukončí?⁵⁰

Pokud se vyšetřovatel stojící před náročným výsledkem zaměří na tyto výše uvedené otázky, mohou mu napomoci se v komunikaci zorientovat a významným způsobem usnadnit její průběh. Taktéž to zmírní případný stres vyslychající osoby, který je způsoben náročností prováděného úkonu.

Psychologické působení, zvolená taktika vyslychajícího, dostatečné množství informací o případu a také o osobnosti vyslychané osoby. Toto jsou důležité aspekty pro zvládnutí komunikačně náročné situace, která nás ve výsledku může potkat. Nepodceňovat přípravu a důležitost těchto bodů je základním klíčem k úspěchu. Volba vhodného prostředí, doby a délky výsledku je důležitou součástí.

6.1 Poruchy v komunikaci

Velice častou příčinou komunikačně náročných situací jsou právě poruchy v komunikaci. Při vedení komunikace je zcela běžné, že dochází k nedorozuměním. Sdělení, které předáváme může být chápáno různými způsoby. Máme tendenci přisuzovat k němu určité charakteristiky a významy, které v pozadí „vidíme“ či slyšíme. Záleží také na tom, jaké přisuzování významů je pro nás pohodlnější, rychlejší. Únava, nepozornost, netrpělivost a spousta dalších faktorů, které pochopení vyslaného sdělení mohou ovlivnit.⁵¹

Z obecného hlediska můžeme říci, že k poruchám v komunikaci dochází většinou z důvodu nepochopení příjemce sdělení, tedy záměru mluvčího. Takovými poruchám v komunikaci lze předejít jasnou, žretnou a srozumitelnou mluvou, dále aktivním nasloucháním druhé osoby bez okamžitého vysuzování negativních soudů. V neposlední řadě pak také utvářením a rozvojem příznivé psychologické

⁴⁹ MATOUŠKOVÁ, Ingrid a Joža SPURNÝ. *Komunikačně náročné situace v policejní praxi*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). s.45. ISBN 80-868-9837-7.

⁵⁰ Spurný, J., *Komunikačně náročné situace příslušníků IZS (nepublikovaná přednáška)*. Praha: Policejní akademie, 2020. s. 16.

⁵¹ Tamtéž s. 40.

atmosféry pro vedenou komunikaci, která vede k podpoře vztahů mezi komunikujícími osobami.⁵²

Výslech dětského svědka a týrané osoby, které byly zvoleny pro rozbor v praktické části diplomové práce, se stávají komunikačně náročnými, zejména z hlediska obsahu sdělení a jednání účastníků. Psychické dopady z prováděného trestného činu, intimita tématu a u dětského svědka také ne příliš velká orientace v sexuální oblasti vzhledem k jeho nízkému věku. To vše bychom mohli označit za faktory způsobující výslech náročným a obtížněji zvládnutelným.

6.2 Psychická zátěž při výslechu

„Stresem se obvykle rozumí vnitřní stav člověka, který je buď přímo něčím ohrožován, nebo takové ohrožení očekává, a přitom se domnívá, že jeho obrana proti nepříznivým vlivům není dostatečně silná.“⁵³

Ať už se jedná o strohou výslechovou místnost nebo kancelář vyšetřovatele, stále se vyslýchaný nachází v policejním prostředí, které samo o sobě vzbuzuje nepříjemné pocity. I z tohoto důvodu se nemá nervozitě jako neverbálnímu signálu přikládat takový důraz, protože i nevinný člověk může být právě z celkové výslechové situace ve stresu. Neznamená to tedy, že je automaticky pachatelem. Nutno tedy vždy předpokládat, že vyslýchané osoby budou prožívat určitou psychickou zátěž a na vyšetřovateli by mělo být ji v určitých druzích výslechů zmírnit. Navázání psychologického kontaktu ještě před započítím výslechu, snaha vysvětlit situaci, která nastane a způsob, jakým bude výslech probíhat. To vše může výslech pozitivně ovlivnit.

Ve výslechu se stres může projevat zvýšeným tepem, chaotickým jednáním, větším projevem emocí. Tempo řeči se významným způsobem zrychluje, a to zejména na počátku komunikace. Z výslechové praxe vyšetřovatelů se zdá být velice přínosné, se seznámit s vyslýchanou osobou dopředu, a to alespoň pár základními otázkami nebo osobním předáním doručky o předvolání k výslechu. U poškozené osoby to může ve velké míře zmírnit stres pocházející z neznámé situace, která má nastat. Taková osoba dopředu zjistí, jak vyšetřovatel vypadá,

⁵² Spurný, J., Komunikačně náročné situace příslušníků IZS (nepublikovaná přednáška). Praha: Policejní akademie, 2020. s. 41.

⁵³ VYBÍRAL Zbyněk. *Psychologie komunikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. s. 258. ISBN 80-7178-998-4.

jak hovoří. Utvoří si tedy určitý obraz o osobě, která jej bude vyslýchat, a které se v případech svědecké výpovědi bude muset otevřít. Není to prospěšné jen pro jednu stranu, protože i vyšetřovatel tím získá první dojem o vyslýchané osobě. O jejím vystupování, inteligenci a tím se zejména začínajícím vyšetřovatelům může snížit nervozita a zjednodušit příprava nutná pro vedení výslechu.

Stres je přirozenou součástí našich životů, má pozitivní vliv, pokud se pohybuje v únosné míře k dané situaci. Můžeme se setkat také s distresem, což je škodlivý chorobný stres, který dlouhodobě škodí našemu organismu a je neopodstatněný. V průběhu života se člověk může naučit, jak se stresem pracovat, a jak ho v daných situacích využít ke svému prospěchu. Právě v prostředí výslechu se stres může využít jako pozitivní složka k dosažení stanovených cílů.

6.3 Výslech dětského svědka jako komunikačně náročná situace

Výslech dětí si prošel významným vývojem. Na počátku dvacátého století panoval názor, podle kterého tehdejší psychologové pochybovali o schopnostech dětí podat výpověď shodující se s realitou. Poukazovali zejména na fantazijní představivost dětí, kterou si často zaměňují se skutečností. Díky výslechové praxi a výzkumům psychologů se tyto názory staly minulostí. Je skutečně prokázáno, že děti jsou běžně schopné poskytovat věrohodnou výpověď. Dokonce bylo zjištěno, že děti školního věku si často pamatují více a přesnější detaily než vysokoškoláci, a to z toho důvodu, že ještě tolik nefiltrují vstupní informace.⁵⁴

V dnešní době je tedy výslech dětí důležitým aspektem a jeho podmínky jsou stanoveny a upraveny zákonem. Je doloženo, že je v dětství sugestibilita neboli ovlivnitelnost v průměru vyšší a následně s věkem ubývá. To znamená, že děti jsou při výslechu více ovlivnitelné než dospělí jedinci. Vyšetřovatel by si měl dávat tedy pozor na pokládání sugestivních otázek, protože děti jsou mnohem více citlivé a dokáží vypozerovat, co od nich člověk očekává a snaží se mu vyhovět. Lze se tomu vyvarovat zejména správnou formulací otázek, které by neměly nic napovídat či naznačovat. I na první pohled zcela neškodná uzavřená otázka, na

⁵⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. s. 341. ISBN 978-80-7380-461-9.

Úřad služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR, V Praze, 2017, role dítěte v trestním řízení.

kteřou je odpověď ano či ne se může jevit velice problematickou. Uvádí se, že i dospělí lidé mají spíše tendenci odpovědět kladně, než říci ne. U dětí je tato tendence ještě o něco výraznější. Mají často slovo „ne“ spojené s negativní, nespolupracující reakcí. Věrohodnost výpovědi lze v tomto případě zvýšit tím, že je před samotným výsledkem dětem nabídnuta také možnost odpovědi „já nevím“. Z výše uvedených informací se jeví jako zřejmé, že výsledek dítěte klade na vyslyšajícího značné nároky. Uvědomění si vlastních postojů a důkladná příprava mohou výrazně ovlivnit průběh a výsledek výslechu.⁵⁵

Prostředí výslechu

Za další psychologické specifikum výslechu dětí lze považovat vliv vnějšího prostředí a celková atmosféra při výslechu. Klasická policejní kancelář může v dítěti vyvolávat pocity úzkosti a napětí. Pokud bude dítě z takového prostředí nervózní, značně to naruší jeho paměťový výkon a výpověď tím může být znehodnocena. Za posledních pár let byly k těmto účelům zříceny speciální výslechové místnosti, ve kterých se děti cítí podstatně lépe. Takovéto místnosti jsou vymalovány barevně, vybaveny nábytkem, obrázky a nalezneme zde také hračky. Společně s příjemnou atmosférou by měly vytvořit bezpečné a ideální prostředí pro dětský výsledek. Již zmíněné vybavení může být užitečné pro navazování psychologického kontaktu s dítětem. Co se týče atmosféry, tak za tu je zodpovědná vyslyšající osoba. Na ni záleží, zda se bude dítě cítit uvolněně a bude ochotné spolupracovat.⁵⁶

Průběh výslechu

Průběh samotného výslechu probíhá obdobně, jako u výslechu dospělého. Taktéž zde máme úvodní stádium, kde je dítě poučeno o svých právech a povinnostech. Je to bohužel nutnost, kterou nelze přeskocit. Určitě to ale nijak výslechu neprospívá. Dále se vyslyšající s dítětem seznamuje. V této části se okamžitě nepřechází k události, která je potřeba zjistit. Zprvu musíme vybudovat u dítěte

⁵⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. s. 341. ISBN 978-80-7380-461-9.

⁵⁶ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Univerzita Karlova: Nakladatelství Karolinum, 2020. s. 198. ISBN 978-80-246-4461-5.

důvěru a pocit bezpečí, dokázat ho rozmluvit. Dítěti se podávají takové otázky, na které je jednoduché odpovídat. Až poté se pomalu přibližovat k řešené problematice. Dále již probíhá dialog, který je závislý na spolupráci dítěte. Při výslechu se dbá na budoucí sociální a duševní vývoj jedince. Taktéž musíme znát určité hodnoty vystupující v životě dítěte, jakožto důležité a prostředí, ve kterém jedinec žije.⁵⁷

Brát na dítě ohled

Při samotném výslechu musí vyšetřovatel dbát na psychický stav dítěte. Není tedy od věci dělat krátké přestávky, ve kterých si dítě může třeba malovat, či přestávky z důvodu propuku emocí. Rozhodně by se na nezletilou osobu nemělo tlačit, protože takovýto směr výslechu je vždy kontraproduktivní. Z hlediska právního víme, že by při průběhu takového výslechu měla být přítomna další osoba, která oplývá značnými zkušenostmi a odbornými dovednostmi na poli výchovy mládeže. Pokud by to zdárně přispělo k výsledkům výslechu mohou být přibráni i rodiče dítěte. Celková délka výslechu by neměla překročit jednu hodinu a měl by být proveden takovým způsobem, aby se již v budoucnu nemusel opakovat. Samozřejmě je nutné se řídit danou situací, jiným způsobem bude vyšetřovatel vyslýchat a navazovat psychologický kontakt s dítětem mladším 10 let a jiným způsobem s nezletilou osobou, která je ve věku 14 let. To samé platí ohledně tématu, které má být stěžením výslechu. Tedy proč je dítě vyslýcháno, v jakém postavení a k jaké události. Troufám si tvrdit fakt, že čím je dítě mladší, tím se obtížnost komunikační situace zvyšuje.⁵⁸

⁵⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. s. 342. ISBN 978-80-7380-461-9.

Úřad služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR, V Praze, 2017, Poučení dítěte před výslechem ve speciální výslechové místnosti.

⁵⁸ BULL, Ray. *Investigative Interviewing*. Springer New York Heidelberg Dordrecht London: Springer Science+Business Media New York, 2014. s.36, ISBN 978-1-4614-9641-0.

Zvláštní procesní pravidla dětského svědka

- Klást otázky v případě výsledku dětského svědka mohou přítomné osoby (jakožto obhájce obviněného, zmocněnec poškozeného apod.) pouze prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení, který výslech aktuálně vede.
- Dále je nutné, aby byla zajištěna přítomnost zástupce orgánu sociálně – právní ochrany dětí nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže. Může být přizván znalec z důvodu vyšetření duševního stavu dítěte, případně pedagog, či postup výsledku konzultovat s dětským psychologem.
- Jak bylo výše uvedeno je zde také možnost k výsledku přizvat rodiče dítěte, avšak záleží na okolnostech vyšetřované události. Přítomnost rodičů by mohla také výrazným způsobem z různých důvodů projev dítěte ovlivnit.
- Vyšetřovatel by měl důsledně zvážit provedení výsledku dětského svědka za pomoci videokonferenčního zařízení.
- Výslech by měl být proveden zodpovědně a vyčerpávajícím způsobem, tedy na takové úrovni, aby nemusel být znovu v řízení před soudem opakován a doplňován.
- V neposlední řadě samozřejmě musí být poučení dítěte a kladení otázek v této sociální interakci přizpůsobeno věku dítěte, jeho psychickému stavu, úrovni rozumové vyspělosti a životním zkušenostem.⁵⁹

6.4 Výslech týrané osoby jako komunikačně náročná situace

Osoba, na které byl spáchán trestný čin domácího násilí se řadí pod pojem zvlášť zranitelná oběť podle zákona o obětech trestných činů, tedy z. č. 45/2013 Sb. Je třeba na oběť brát ohled, a to nejen při výsledku, ale také dbát na celkové jednání s ní. Každý člověk je jiný, a tak neexistuje jeden obraz oběti, ba naopak je typická různorodost a široká škála projevů. Důležité je navázání psychologického kontaktu, který je opravdu důležitý pro celý vývoj výsledku. V jakém duchu

⁵⁹ Úřad služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR, V Praze, 2017, role dítěte v trestním řízení.

Rozcesníky k Metodice identifikace obětí TČ. Policejní prezidium ČR.

vyslychající zahájí výslech, v takovém tato velice náročná sociální interakce bude probíhat po celou dobu. Vyšetřovatel by rozhodně neměl disponovat předsudky o oběti či o případu vyšetřovaného trestného činu. Měl by si zachovávat objektivní nadhled a přirozený odstup. Zvláště zranitelné oběti více vnímají neverbální signály a mohou významně ovlivnit jejich další spolupráci. A to z hlediska pozitivního, tak samozřejmě také negativního, pokud vyšetřovatel vystupuje příliš profesionálně a chladně. Kontrola neverbálních projevů by v takovéto komunikačně náročné situaci měla být naprostou nutností. Vyslychající osoba nesmí ani verbálně projevovat spěch, naléhání, pochybnosti, ironii. Oběti musí být nasloucháno a rozhodně by se její výpověď neměla bagatelizovat. Vyslychaná osoba by neměla být v žádném případě idealizována či devalvována. Přisuzování kladných či záporných vlastností nebo důvěryhodnosti podle vzhledu, sympatií, soucitu není vhodnou volbou. Vyslychající by si měl ovšem dát také pozor na projevy haptiky, tedy jakéhokoliv fyzického kontaktu. Každý člověk má svou osobní vzdálenost, kterou by měl vyšetřovatel vycítit a dodržovat. Může nabídnout podání ruky, ale reakce na chování oběti by měla být nejdříve prověřena dotazem, nabídnutím vody. Některé zvláště zraněné oběti mají potřebu dotyků, jiné zase odmítají jakýkoliv fyzický kontakt cizích lidí.⁶⁰

Nelze poskytnout přesný návod na postup výslechu, protože v tomto případě každá oběť je jiná. Každý prožívá emoce po svém a jiným způsobem se vyrovnává se zátěžovými, stresovými situacemi. Je tedy potřeba se držet základních logických pravidel, ale nezapomínat se řídit také intuicí dle dané situace. Z velké části bude také záležet na osobnosti vyslychajícího, jeho zkušenostech a odbornosti.

6.5 Výslech osoby nekomunikující jako komunikačně náročná situace

Zprvu je důležité uvést, že každý má právo odepřít výpověď podle § 100 z. č. 141/1961 Sb. Nemůže se tak ovšem stát bez uvedení důvodu, proč tak vyslychaný člověk činí. Nelze požadovat, aby odůvodnění bylo tak podrobné, aby uvedené ustanovení v trestním řádu ztrácelo praktický význam a svědek by musel

⁶⁰ Zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů v posledním znění.

vyzradit, co ho zákon opravňuje zamlčet. Vyslýchaná osoba může odepřít výpověď z obavy, že by mohla způsobit nebezpečí trestního stíhání sobě, případně některé z osob blízkých. Samozřejmě toto právo není absolutní v tom smyslu, že by vyslýchaná osoba nemusela vypovídat zcela k ničemu.⁶¹

V tomto případě je velice podstatná předchozí příprava. Vyšetřovatel si musí zjistit podrobnosti vyšetřovaného případu, sestavit důkazy k předložení, zvolit taktiku, kterou bude při výslechu uplatňovat. Čím více předchozích informací a znalostí má vyslychající k dispozici, tím je méně nervózní a lépe na komunikačně náročnou situaci připravený.

V případě, že vyslychající osoba nechce vypovídat, musí zprvu vyšetřovatel zjistit okolnosti, proč tomu tak je neboli v jaké výslechové situaci se nachází. Při některých výsleších pomáhá, když se vyslychající osoby vymění. Jiný vyšetřovatel může lépe navázat psychologický kontakt a osobu přimět k hovoru. Pokud nekomunikující získá pocit, že nejsou proti němu přímé důkazy, více se utvrdí ve svém postoji nevypovídat ku svému prospěchu. To samé zkušený recidivista, který se v tomto prostředí pohybuje a zná i případné taktiky policistů při výslechu. Jak jsem již výše zmínila, je tedy důležité si důkladně analyzovat osobu, se kterou výslech povedeme.

Při pokládání otázek v průběhu výslechu je velice účelné si všimnout neverbálních signálů vyslychané osoby. Na mimice, tedy v obličeji lze zaznamenat změny, které mohou značit nepříjemnost, strach. Není to důkaz, který by mohl být použit v hlavním líčení před soudem, ale z hlediska taktického má značný význam. Vyslychající osoba pozná, že se výslech začal ubírat správným směrem. Podstatou je, si uvědomit, že cílem této komunikačně náročné situace by nemělo být doznání k trestnému činu. Je to totiž vysoce nepravděpodobné, že by nekomunikující během výslechu změnil svůj postoj. Výslech by měl být zaměřený na rozmluvení vyslychané osoby s nadějí, že informace získané z výpovědi takticky povedou k novým důkazům.

⁶¹ Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním v posledním znění.

PRAKTICKÁ ČÁST

7. Výslech jako komunikačně náročná situace

Teoretická část diplomové práce je zaměřena na charakteristiku výslechu, ve které se dozvíme přiblížení základních pojmů výslechu a jakým způsobem v jednotlivých stádiích probíhá. Každá kapitola hledí na výslech a přibližuje ho čtenáři zejména s psychologickým podtextem. Velice důležité je upřesnění jednotlivých výslechových situací, které během výslechu mohou nastat. Kromě výslechu je v teoretické části rozebrána také komunikace, která je pro tuto složitou sociální interakci klíčová. Jak název diplomové práce napovídá, výslech se často stává komunikačně náročnou situací. Vybrala jsem dva výslechy, které jsou velice komunikačně náročné a popsala je z hlediska teorie, základních pravidel a zásad. Na toto následně navazuje praktická část, ve které jsou přiblíženy i z hlediska výslechové praxe jednotlivých vyšetřovatelů kriminální policie.

7.1 Popis a cíl výzkumu

Praktická část diplomové práce se zaměřuje na dva prováděné výslechy, které se staly komunikačně náročnými. Výslech dětského svědka a oběti týrání ve společné domácnosti. Sestavila jsem sadu otázek, které jsou pasovány přímo pro konkrétní problematiku komunikačně náročného výslechu. U každé KNS bude popsána případová studie konkrétního případu s navazujícím výslechem, který bude následně popsán a rozebrán.

7.2 Výběr metody sběru dat

K dosažení stanoveného cíle bylo použity prvky a postupy kvalitativního výzkumného šetření. Jednou z hlavních metod pro praktickou část diplomové práce byl polostrukturovaný řízený rozhovor zaměřující se na zvládnutí výslechu jako komunikačně náročné situace a dosažení stanovených cílů výslechu. Stanovená osnova otázek byla v průběhu rozhovoru doplňována podle možností respondenta odpovědět. Celý rozhovor byl se souhlasem vyšetřovatelů nahrávaný na záznamník a poté přepsán do diplomové práce. Dále pro výzkumné šetření byla zvolena metoda případové studie, která se zaměřuje na podrobný popis a rozbor konkrétních případů z hlediska výslechu.

7.3 Kvalitativní přístup ve výzkumném šetření

Téma mé diplomové práce bude zpracováno na základě prvků kvalitativního výzkumného šetření. Takovýto výzkum se snaží porozumět jevům, které zkoumá. V případě kvalitativního výzkumu nejsou užívány statistické metody ani techniky. Nutno podotknout, že míra důvěry k respondentům ze strany výzkumníka z velké části ovlivňuje kvalitu získaných dat. Takovým opakem k námi prováděnému výzkumu je výzkum kvantitativní. Ten se totiž snaží zkoumat předměty, které jsou měřitelné a tříditelné.⁶²

Na počátku kvalitativního výzkumu si výzkumník stanoví základní výzkumné otázky, které v průběhu může různým způsobem měnit a přizpůsobovat. Z tohoto důvodu se tento výzkum považuje za pružný typ výzkumu. Kromě výzkumných otázek, vznikají také hypotézy, případně nová rozhodnutí, jak upravit stávající plán a nadále pokračovat ve sběru dat a jejich analýze. Náplní práce výzkumníka je analyzovat a vyhledávat informace, které by dokázaly, co nejlépe zodpovědět stanové otázky. Během těchto cyklů výzkumník své domněnky a závěry přezkoumává.⁶³

7.4 Polostrukturovaný rozhovor

V diplomové práci jednu z hlavních metod zastupuje polostrukturovaný rozhovor. Jinými slovy řízený rozhovor obsahující otevřené otázky. Rozhovor se řadí mezi jedny z nejobtížnějších, ale zároveň nejvýhodnějších metod pro získání kvalitativních dat. Prostřednictvím rozhovoru zachycujeme nejen holá data, ale můžeme se více přiblížit k postojům a motivům respondentů. Za výhodu rozhovoru lze považovat také osobní kontakt s respondentem, při kterém je možné pozorovat jeho neverbální projevy vyvolané pokládanými otázkami a v případě potřeby usměrnit další průběh kladení otázek.

Metoda polostrukturovaného rozhovoru nabízí možnost držet se předem sestaveného seznamu otázek, a v případě potřeby a situace, otázky pružně

⁶² FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 2000. s.173. ISBN 80-717-8367-6.

⁶³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. s. 49-50. ISBN 80-736-7040-2.

doplňovat. V průběhu rozhovoru bylo položeno několik otázek na víc, díky kterým se praktická část stala bohatší. Otevřené otázky dávaly respondentům dostatečný prostor pro jejich vlastní výpověď. V případě zvolení metody strukturovaného rozhovoru by musely být pečlivě zvoleny a formulovány pokládané otázky. Tato metoda se využívá v případě, kdy chce výzkumník omezit možnost doplňujících otázek a minimalizovat riziko odchylky od cíle daného rozhovoru. U metody nestrukturovaného rozhovoru zase může nastat problém, díky němuž nebudou probrány veškeré důležité oblasti a následně je velice obtížné výpovědi mezi sebou porovnávat.⁶⁴

7.5 Případová studie

Jinými slovy kazuistika je metoda využívaná pro práci s jednotlivými případy. Námí vybraný případ je přehledně a podle předem daného schématu a získaných dat analyzován. Díky této metodě mohou být pochopeny souvislosti, které se na první pohled jeví jako nejasné, a tím tedy dojde k hlubšímu pochopení celého případu. V praxi jsou případové studie brány jako možnost, nastudovat si a rozeznávat to, co je na daném případě obecně známo. Sice se zaměřujeme a rozebíráme daný specifický případ, který se od ostatních liší, ale zároveň je možné vyvodit znaky typické pro určitý problém. Na základě toho následně uvažovat o způsobech možné intervence.⁶⁵

Ve své diplomové práci jsem metodu případové studie použila dvakrát. Stanovila jsem si dva odlišné výsledky, které byly pro vyšetřovatele komunikačně náročné. Popsáním konkrétního případu jsem uvedla čtenáře do děje následného výsledku. Spolu s vyšetřovatelem jsme rozebrali přípravu, průběh a ukončení celé výsledkové interakce. Na jednotlivých případech se ukazuje důležitým krokem navazování psychologického kontaktu a připravenost na výsledek, který se jeví jako komunikačně náročný. Ať už z hlediska snížení nervozity vyslychající osoby, tak také úspěšnosti celého výsledku. Na základě rozboru jednotlivých výsledků, které se sice odlišují, ale mají společnou komunikační náročnost, je možno si stanovit základní pravidla, postupy a případné „vychytávky“ pro jejich úspěšné zvládnutí.

⁶⁴ FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 2000. s. 173. ISBN 80-717-8367-6.

⁶⁵ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. s. 173. ISBN 80-736-7040-2.

8. Výslech dětského svědka jako komunikačně náročná situace

V této kapitole se s kapitánkou Mgr. Pavlou Vantuchovou, jejíž zařazení je na Krajském ředitelství policie Ústeckého kraje, služba kriminální policie a vyšetřování, odbor obecné kriminality, budeme věnovat problematice výslechu dětských svědků, který lze jednoznačně považovat za velice komunikačně náročný. Pavla Vantuchová je vyšetřovatelkou a zároveň specialistkou na vedení výslechu dětských svědků.

Předem jsem sestavila sadu otázek, které jsou základem pro polostrukturovaný rozhovor zaměřující se na problematiku výslechu dětských svědků jako komunikačně náročnou situaci. Obecně sestavené otázky nám pomohou pochopit náročnost a specifikum výslechu nezletilých osob. Dozvíme se, jakým způsobem by takový výslech měl být vedený, na co si dávat pozor a jak celkově tuto komunikačně náročnou situaci zvládnout s úspěšným výsledkem.

Na polostrukturovaný rozhovor následně navazuje případová studie, kdy jsme spolu s kpt. Pavlou Vantuchovou vybraly již uzavřený spis, ve kterém byly vedeny výslechy dětských svědků alias poškozených. Jednalo se o dvě holčičky (sestry) v nízkém věku, které byly sexuálně obtěžovány a znásilňovány otcem jejich matky. Bylo potřeba provést výslechy, ve kterých jejich výpověď bude stěžním pro potrestání pachatele před soudem. Výslechy byly komunikačně náročnou situací zejména při výslechu mladší holčičky, která nechtěla o činu nijak zvláště hovořit. Pustily jsme si obrazový a zvukový záznam celého výslechu nezletilé Markéty Novákové, který jsme spolu s kapitánkou Vantuchovou následně rozebraly, a to jak z hlediska povedených, tak i nepovedených kroků napříč výslechem.

8.1 Polostrukturovaný rozhovor k problematice výslechu dětí

1. Kolik let výslechové praxe v této problematice máte?

Celou svoji kariéru, to je tedy 27 let. Mým prvním výslechem u policie bylo znásilněné dítě.

2. Jak často takovéto výslechy vedete?

Každý měsíc několikrát, rozhodně víc jak dvakrát určitě.

3. Je pro Vás výslech dítěte komunikačně náročnou situací? Proč?

Rozhodně ano, a to zejména kvůli zodpovědnosti. Tyto výslechy by se měly dělat jenom jednou, přičemž se člověk musí zeptat na všechny potřebné věci ohledně prošetřované záležitosti a bojí se, aby na něco nezapomněl. Technicky i přípravou je takovýto výslech náročnější, takže je člověk uveden tak trochu do stresu.

4. Jste před výslechem dítěte nervózní? Pokud ano, jak nervozitu snižujete?

Nervózní občas jsem, ale musím konstatovat fakt, že čím více těchto výslechů člověk udělá, tím více je si sám sebou jistý a uvádí ho to do klidu. Někomu vadí kamera, vadí mu, že se výslech nahrává a pak se to pouští u soudu. Na tohle ale člověk vůbec nesmí myslet, naopak pro mě je to jednodušší, že si to nemusím psát.

5. Jak se připravujete na výslech, který je komunikačně náročným?

(volba taktiky, soupis otázek, vystupování, prostudování případu, zjištění osobnosti, intelektu dítěte apod.)

Nosím světlé oblečení, protože v černém není dobré ty děti vyslýchat. Barevné či světlé barvy jsou přátelštější a pozitivnější. Sundávám si řetízky, náramky, a to z důvodu, aby to ty děti nerozptylovalo. Jednou jsem vyslýchala malého chlapečka a měla na sobě náramek s přívěšky, které o sebe cinkaly. Upoutalo to veškerou jeho pozornost a nesoustředil se na mé otázky. Dále také nepoužívám silný parfém.

Prostudování případu je úplný začátek, člověk si musí celý případ opravdu načíst, a proto já nemám vůbec ráda, když přijde nějaký případ a řekne se: "Teď hned musíš jít vyslyšet dítě". Prostě ne, takhle to nejde, já se na to vždy potřebuji dopředu připravit, právě proto, že by se ten výslech měl dělat jenom jednou.

Pokud má být vyslycháno dítě, které je na mentální úrovni tak, jak by mělo být podle svého věku, tak ho nejdříve oťukávám, kam chodí do školy, kde bydlí, jaké má kamarády, koníčky. Pak teprve začnu dítě poučovat, což je ve všech případech dost složité, proto mám přímo metodiku, ve které je popsáno, jak bychom měli děti poučovat o jejich právech a povinnostech. U dítěte, které je mentálně v pořádku vím, že ho neunavím seznamovacími otázkami úplně tak, jako dítě, které je na tom mentálně hůř. Takové dítě, které je na tom mentálně hůř konzultuji s psychologkou. Obecně nám říkala, že tyhle děti se u výslechu mnohem rychleji unaví, a pak už s námi vlastně nechtějí vůbec spolupracovat. Takže volba taktiky je hodně důležitá, přesně musím dopředu vědět, co je to za dítěte, jestli je na mentální úrovni svého věku, má zdravotní postižení nebo jiný problém.

Co se týče soupisu otázek, určitě ano. Dávám si nástřel otázek, a i zvažuji posloupnost jejich pokládání, protože nechci to dítě vyděsit. Zprvu člověk tak jako chodí kolem horké kaše a v případě, že nechce mluvit, přidávám otázky, a pak se třeba stane, že i pár vteřin mlčím, protože prostě nevím, jak se mám zeptat, abych mu nedávala návodné otázky, protože obhájci to u soudu rádi napadají.

6. Jakým způsobem zahajujete výslech, a tedy i navazujete psychologický kontakt? (poučení o právech, seznámení se s dítětem)

V ideálním případě jedeme pár dní před výslechem za tím dítětem domů, tedy se s ním poprvé seznámíme v domácím prostředí, za přítomnosti rodičů, pokud tedy nejsou v kolizi. Pokud na to není čas, alespoň půl hodiny nebo hodinu před výslechem jdeme do speciální výslechové místnosti tam ho necháme hrát a snažíme se s ním nějakým způsobem navázat kontakt. Následuje poučení o právech. To je právě to těžké, protože musíte vysvětlit malému dítěti, že nemusí vůči třeba tomu rodiči vypovídat a proč? Protože bys mu mohl/a ublížit. Jak? Víš, co je to vězení? A teď vlastně musíte malému dítěti, co to vůbec nechápe tohle

všechno vysvětlit. My používáme takovou větičku: „Nemusel/a bys mi nic říkat, pokud by si nechtěl/a ublížit někomu blízkému nebo někomu, koho máš rád/a, ale já bych byla moc ráda, kdyby si semnou o tom mluvil/a, protože tyhle ty věci, co se měly stát, se dětem nedělají“. Takže tím poučením to dítě vlastně úplně rozhodíme, protože ho postavíme do situace: „No já bych to měl/a říct, ale je to můj táta.“ Takže je to opravdu těžké, ale za celou dobu se nám stalo jednou, že by s námi dítě nakonec opravdu vůbec nemluvalo.

7. Kladete důraz na neverbální komunikaci u sebe jakožto vyslychající osoby?

Určitě. Snažím se abych si neklepala nohou, také abych neměla tužku v ruce, protože si jinak cvakám a určitě nedávám ruce křížem. Nohy teda ano, protože neumím sedět s nohama na zemi, ale na ruce si dávám pozor. Mám je většinou položené na koleni. Celkově se snažím být tělem otevřená, vzpřímená. Občas se nakloním směrem k dítěti, aby vidělo vstřícnost z mé strany. Asi to není už tak, že bych se pořád hlídala, ale už to mám tak naučené, že to dělám automaticky a přirozeně. Při tom výslechu na kontrolu svých neverbálních projevů není úplně prostor. Je to těžké, a proto je strašně krásné, když se to vystupování chce někdo naučit, nakoukává si ty výslechy a zhodnocuje, co po této stránce bylo či nebylo špatně apod.

8. Kladete důraz na neverbální projevy vyslychaného dítěte?

Pozoruji jejich neverbální signály. Když se potom přepisují ty výslechy, tak se tam dokonce i tyto projevy píše, i když to samozřejmě máme na videozáznamu. Do závorky se tedy píše, jak se u výslechu to dítě chovalo, nebo když nám neodpoví na otázku, tak jaké neverbální projevy u něj v tu chvíli byly vyzorovány. Ptala jsem se chlapečka na nějakou událost, o které nechtěl hovořit a on se najednou otočil a řekl: „To je ale hezká stěna,“ nebo se mi ty děti schovávají za polštáře. V těchto případech je člověk musí chvíli nechat, protože oni se potom často uvolní a může se dál pokračovat, akorát se třeba ta otázka položí trošku jinak.

9. Vyslýcháte dítě zpravidla ve speciální výslechové místnosti? Máte takovou k dispozici na KŘP Ústeckého kraje?

Na prostředí výslechu opravdu záleží. Nevyslýchám děti jinde než ve speciálních výslechových místnostech, protože to není vůbec vhodné. Dítě, které bude sedět v kanceláři za stolem, tak mi rozhodně nic nepoví. Pro něj je kancelář hrozně nepřírozené prostředí a má na dítě negativní dopad. Ještě před výslechem v té výslechové místnosti uklízím hračky, protože to opravdu dítě rozptyluje. Bere jim to pozornost.

Na KŘP Ústeckého kraje speciální výslechovou místnost nemáme, ale chodíme na magistrát, kde je zřízena. Každý okres, kromě Děčína, ti ji mají až v Rumburku, má v rámci OSPODu anebo na tom svém územním odboru speciální výslechovou místnost k dispozici.

10. Používáte při výslechu dítěte pomůcky? Pokud ano, myslíte si, že mají pozitivní vliv? V čem?

Pomůcky používáme. Říkám to vždycky v úvodu výslechu, že v případě potřeby je možnost využít anatomické loutky, a to samozřejmě za předpokladu, že to dítě bude chtít. Pokud dítě nechce mluvit, nechce mi to ani napsat, tak mu řeknu: „Máme tady takové loutky, chceš mi ukázat, co se ti stalo na té loutce?“ Když dítě řekne ano, já zajásám, odvedu ho k vaku, ve kterém jsou uklizené, protože by je nemělo dítě před výslechem vidět a on si sám vybere loutku, která bude zastupovat jeho samotného, a pak i případně loutku znázorňující pachatele. Před výslechem si všechny loutky kontroluji tak, aby byly oblečené, nikde nebylo nic utrženého. Když mám opravdu hodně času, stylizuji tu loutku, která je té dětské oběti, co nejvíce podobná. Obléknu ji například do pyžama, pokud to dítě mělo na sobě v ten den pyžamo. Pokud dítě loutku svléká nebo na ni něco ukazuje, nesmí mu v tom vyšetřovatel nijak pomáhat. Případně mu můžu nabídnout pomoc a pokud dítě souhlasí, pomůžu.

11. Zajišťujete psychologickou pomoc dítěti?

Vždycky se zeptáme rodičů, jestli dítě navštěvuje nějakého odborníka, v případě, že ano, tak zvažujeme způsob provedení výslechu, a právě i nabízíme intervenční

psychologickou pomoc v rámci policie. Spíše ji ale nevyužívají. V případech, kdy máme výjezdy k nějaké tragédii, tak tam psycholog vždycky přijede. Ale obecně se dá spíše říci, že o ni rodiče dítěte nestojí.

12. Co děláte, pokud dítě nechce o daném skutku hovořit? Jakým způsobem ho lze přimět k hovoru?

Psycholožka nám říkala, že ty děti o tom chtějí mluvit, chtějí říct, co se jim stalo. Jen to vyžaduje trpělivost, čas a dobře zvolený postup. Někdy to raději napíší, nakreslí, případně právě využíváme ty anatomické loutky. Když už opravdu nevím, tak mně se osvědčila otázka, jestli toho dotyčného, který mu ubližoval má rád/a. Většinou řekne, že ne. A proč ho nemáš rád/a? A dítě třeba odpoví: „Protože mi to dělal.“

Kolega vedl výslech s hodně mentálně postiženými dětmi, byly hrozně zanedbané. Semnou vůbec nechtěly mluvit, takže je šel vyslýchat on. Na tabuli nejdřív napsal ano – ne a pokládal jim otázky a ony měly ukazovat. Po krátké době jsme pochopili, že neumí číst, takže to kolega přepsal na usmívajícího a šklebícího se smajlíka. Po položené otázce, teda ukazovaly na smajlíky a výslech se provedl takovýmto stylem.

13. Opakujete někdy výslech dítěte, pokud nebyl dostačující?

Neopakujeme ho, protože by nebyl dostačující, ale někdy se stane to, že ty děti už jsou vyslechnuty poprvé při podání trestního oznámení, jsou vytížené v policejní kanceláři, mimo záznam ale už mluví o věcech, které jim nejsou příjemné. Znalec se jich ptá na různé věci a potom znovu je vyslycháme my. Myslím si, že ta sekundární viktimizace tam prostě je, a to ve všech případech, i když je vyslycháme jenom jednou. Pro ty děti je to hrozně nepříjemné a stresující. Člověk by to chtěl dělat hrozně rychle a hrozně dobře, ale ne vždy se to tak zadaří.⁶⁶

⁶⁶ Osobní rozhovor s kpt. Mgr. Pavlou Vantuchovou.

8.2 Případová studie

V případové studii nalezneme detailně popsany zvláště závažný zločin znásilnění, na který plynule navazuje rozbor výslechu nezletilé Markéty Novákové. Všechna jména, data narození i adresy byly nahrazeny smyšlenými údaji na základě ochrany osobních údajů a důvěrnosti spisového materiálu Policie České republiky.

„V přesně nezjištěné době, nejméně od léta 2016 do 6. 10. 2016 v obci Dolní Podluží, okr. Děčín, v rodinném domě č. p. 122 v přesně nezjištěném množství případů požadoval pod pohrůzkou zbití poškozené nezletilé Sáře Novákové, nar. 10. 3. 2008, aby s ním šla na půdu, kde ji přiměl, aby si lehla na záda na postel, svlékl jí kalhoty i kalhotky, poté osahával její genitálie, opakovaně jí zasouval prst do vaginy a následně zasouval svůj penis mezi hýždě poškozené a nejméně přikládal svůj penis k jejímu pohlavnímu orgánu, načež došlo k jeho ejakulaci mimo tělo poškozené, dále v místnosti užívané jako jídelna poškozené nezletilé Sáře Novákové několikrát požadoval, aby si k němu lehla na gauč, kde osahával její genitálie a v dalších místnostech v bytě poškozenou nezletilou Sárú Novákovou líbal na genitáliích, požadoval po ní, aby se dotýkala jeho pohlavního údu a hýbala s ním, a opakovaně nejméně přikládal svůj penis k jejímu pohlavnímu orgánu a nejméně jednou na půdě domu, kam odnesl poškozenou nezletilou Markétou Novákovou, nar. 15. 7. 2010, a kde ji posadil na gauč, jí proti její vůli nejprve rukou sahal přes kalhotky na genitálie a poté nejméně přikládal svůj penis k jejím genitáliím, až do jeho ejakulace mimo tělo poškozené a nejméně v jednom případě v pokoji, který užíval jako ložnici, kam odnesl poškozenou nezletilou Markétu Novákovou, kterou posadil na postel, jí nejprve rukou sahal na genitálie a na hýždě, následně se svým penisem nejméně dotýkal jejích genitálií, načež došlo k jeho ejakulaci mimo tělo poškozené, a uvedeného jednání se dopouštěl zneužívaje nízkého věku a nízkých duševních a rozumových schopností poškozených, které sice byly schopny chápat jednání obžalovaného jako nevhodné, ale nebyly schopny jím navozenou situaci přiměřeně vyhodnotit, logicky a účinně na ni reagovat a pro své zanedbatelné fyzické síly ani nebyly způsobilé případný odpor adekvátně projevit a proti jednání obžalovaného se účinně bránit. Tedy jiného pohrůzkou bezprostředního násilí a zneužívaje jeho bezbrannosti donutil k pohlavnímu styku, čin spáchal jiným pohlavním stykem

provedeným způsobem srovnatelným se souloží a čin spáchal na dítěti mladším patnácti let, čímž spáchal zvláště závažný zločin znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 písm. a), odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, a odsuzuje se podle § 185 odst. 3 tr. zákoníku k trestu odnětí svobody ve výměře deseti (10) let. Podle § 56 odst. 3 tr. zákoníku se pro výkon tohoto trestu zařazuje do věznice s ostrahou“.⁶⁷

8.3 Rozbor vybraných částí výslechu

V této podkapitole si rozebereme výslech nezletilé Markéty Novákové, který navazuje na výše popsanou případovou studii. Tento výslech byl rozebrán s kpt. Mgr. Pavlou Vantuchovou, specialistkou na výslechy dětských svědků, která ho osobně před lety vedla. Pomocí nestrukturovaného rozhovoru jsme vyzdvihly okamžiky výslechu, které byly kritické, ale i ty zdařilé. Do své diplomové práce poskytnu přesný přepis částí výslechu, pod které uvedu jejich rozbor.

Výslech nezletilé Markéty Novákové byl proveden ve speciální výslechové místnosti v budově Územního odboru Policie ČR v Rumburku, na adrese ulice 9. května 406, okres Děčín. Tohoto úkonu se zúčastnila jako vyslýchající policista vrchní komisař sužby kriminální policie a vyšetřování kpt. Mgr. Pavla Toušková Vantuchová, dále byli přítomni vrchní komisař služby kriminální policie a vyšetřování kpt. Mgr. Jarmila Hrubešová, pracovnice orgánu sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu Varnsdorf Bc. Zdeňka Jančová a obhájce JUDr. Zdeněk Pánek z AK Děčín.

Výslech byl po celou dobu provádění úkonu nahráván v podobě obrazového a zvukového záznamu. K výslechu byly použity anatomické loutky Jája a Pája.

Poškozená nezletilá Markéta Nováková se dostavila k výslechu v doprovodu své matky Hany Novákové a jejího manžela Václava Nováka, kteří nebyli u výslechu přítomni.

Obhájce JUDr. Zdeněk Pánek a pracovnice OSPOD Bc. Zdeňka Jančová, byli při výslechu přítomni ve vedlejší místnosti, kam je přenášen zvuk i obraz.

⁶⁷Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem, ze dne 15. května 2017, sp. zn. 1 T 6/2017.

Přepsala jsem doslovně části výsledku nezletilé Markéty Novákové, ve kterých byly potvrzeny některé z teoretických zásad a pravidel výsledku, ale také nalezeny chyby. Pod jednotlivými částmi výsledku nalezneme kurzívou jejich zhodnocení a vysvětlení. Vše bylo posuzováno na základě porovnání teoretických pravidel a zásad s praktickými zkušenostmi kpt. Vantuchové.

kpt. Vantuchová: Tak Markétko, klidně si sundej botičky, dej si nohy nahoru, jestli jsi zvyklá z domova. Tady máš zajíce... Takže takhle je to dobrý? Jo, hele a ještě se domluvíme, kdyby si potřebovala čůrat, kdyby si chtěla napít nebo si byla unavená, tak mi to řekneš. Jo? Odpočineš si a pak budeme třeba pokračovat, Jo?

Markéta Nováková: Přikyvuje.

kpt. Vantuchová Toušková: Takže se neboj mi to říct. Když by se ti třeba... když by se ti chtělo spinkat nebo když by si byla taková z toho unavená nebo když by si měla žízeň, tak se napijeme jo?

Není dobré dítěti opakovat, že pokud by bylo unavené, přestane se ve výsledku. Děti, které nechtějí vypovídat toho pak často zneužívají.

kpt. Vantuchová: Máme tady kapesníčky, když by se ti chtělo smrkat, máme kapesníčky. Jo? Tak dneska si spolu budeme povídat o hodně důležitých věcech, než začnem, tak ti ale musím říct, že je hrozně moc důležitý, abys mi říkala pravdu aby sis nevymýšlela, abys mi nelhala, abys mi vlastně řekla všechno tak, jak se stalo, protože se to nesmí lhát. Tady u nás se nesmí lhát. Jako je to v těch pohádkách, že pak roste velkej nos. Tady ti velkej nos nenaroste, ale je to strašně důležitý, jo? Aby mi řekla opravdu, jenom pravdu. Když nebudeš vědět nebo si nevzpomeneš, tak mi řekni, že nevíš, nebo že si nevzpomínáš. Ano? Nic se neděje. Prostě jenom mi to řekni, že si na to nepamatuješ. Ano?

Markéta Nováková: mlčí, manipuluje na klíně s donesenou plyšovou hračkou.

Přirovnávání k pohádce, že pokud bude lhát, naroste jí dlouhý nos je bráno jako nátlak na dítě a také to v tomto případě obhájce obžalovaného u soudu napadl.

Děti mají tendenci odpovídat spíše kladně, než říkat ne. Proto je důležité dát dítěti na výběr také možnost odpovědi „já nevím“.

kpt. Vantuchová: Tak, protože to, o čem si tady budeme povídat, co se teda mělo stát, tak to měl udělat tvůj děda...

Markéta Nováková: Uhm.

kpt. Vantuchová: ..a mohl by za to být potrestaný.

Markéta Nováková: Přikyvuje.

kpt. Vantuchová: Tak bys mi nemusela říkat nic, ale pro mě by to bylo hodně důležitý, abys mi řekla tak jak se to všechno stalo. Abychom vlastně zjistili, jak to bylo. Ano?

V tomto je smysluplně pro dítě zaobaleno poučení, podle kterého nemusí vypovídat proti blízké osobě, v případě, že by jí tím způsobil nebezpečí trestního stíhání.

Markéta Nováková: přikyvuje

kpt. Vantuchová: Tak. tomu, co jsem ti teďko řekla, tomu jsi rozuměla?

Markéta Nováková: přikyvuje

kpt. Vantuchová: Ano? A co jsem ti řekla důležitýho? Můžeš mi to zopakovat?

Markéta Nováková: Já už nevím.

kpt. Vantuchová: Už nevíš. Tak říkala jsem ti, že mi musíš říkat pravdu. Tomu jsi rozuměla?

Markéta Nováková: přikyvuje

kpt. Vantuchová: Takže mi to můžeš říct?

Markéta Nováková: mlčí, přikyvuje

kpt. Vantuchová: A co se tam teda tenkrát stalo?

Markéta Nováková: Já nevím co.

Zbytečně rychle se šlo na věc. Je dobré navázat nejdříve bližší kontakt s dítětem jednoduchými otázkami, než po něm hned chtít vědět, co se stalo.

kpt. Vantuchová: Ty nevíš co? Tak říkali jsme, že to o čem si tady budem povídat, že se týkalo tvýho dědy. Tak děda s váma bydlí v domečku?

Markéta Nováková: přikyvuje

kpt. Vantuchová: Kde ty vlastně bydlíš?

Markéta Nováková: V Podluží.

kpt. Vantuchová: V Podluží. A máte tam byt nebo tam máte domeček?

Markéta Nováková: Byt.

kpt. Vantuchová: Byt.

Markéta Nováková: Nemáme panelák.

kpt. Vantuchová: Nemáte panelák. A ten domeček je velkej nebo malej?

Markéta Nováková: Velkej.

kpt. Vantuchová: Velkej. A vy bydlíte nahoře nebo dole?

Markéta Nováková: Bydlíme nahoře.

kpt. Hrubešová: A můžeš si teda s tetou povídat o dědovi?

Markéta Nováková: Jo. Dole bydlej sousedi.

kpt. Vantuchová: Sousedí tam bydlej. A můžeš si teda povídat se mnou o dědovi? Co, jak je děda?

Markéta Nováková: Hnusnej.

kpt. Vantuchová: Hnusnej? A on tam bydlí s vámi?

Markéta Nováková: uhm

kpt. Vantuchová: A bydlí v tom domečku nebo v tom bytě?

Markéta Nováková: V tom domečku

Kpt. Vantuchová si svoje naléhání uvědomila a převedla řeč na tzv. rozehrívací otázky. Tedy jednoduché otázky, na které zná dítě odpověď. Nezletilou tak uvolnila a tímto způsobem rozmluvila.

Kpt. Hrubešová: Chceš? podává kpt. Vantuchové anatomické loutky Jája a Pája
Tak tady máme kluka, tady máme holčičku takovou. Už jsi je viděla panenky vid?
Pamatuješ si na ně?

Markéta Nováková: přikyvuje

kpt. Vantuchová: A můžeme je tady posadit s náma ke kytičce? ... posazuje loutku chlapce na gauč mezi sebe a Markétu .. A holčičku si vezmeš? Že by jsme se seznámily s králíčkem nebo se zajíčkem? (hračka, kterou drží Markéta na klíně)
Chceš si jí vzít na klín?

Markéta Nováková: bere si loutku představující děvče a posazuje si ji na klín

kpt. Vantuchová: Má hezký copy, vid? Padá jí hlava... Držíš? Tak chceš podržet králíčka?

Používání loutek Jája a Pája je velice efektivní. Pokud dítě nechce o činu mluvit, může spoustu věcí prostřednictvím loutek ukázat. Měly by se označovat jako „loutky“ nikoliv „panenky“. Na videozáznamu bylo vidět, že vyslychající neumožnily dítěti si loutku samo vybrat. Většinou si dítě vybírá loutku sobě nejpodobnější a je mu tak víc sympatická.

Na následující straně této diplomové práce si můžeme prohlédnout již zmiňované anatomické loutky zvané Jája a Pája. Na levém obrázku jsou vyfotografovány starší modely loutek, které ale mohou být při výsleších stále používány. Oproti nynějším loutkám nejsou ještě natolik propracované. Dříve byly pouze dvě loutky zastávající ženské a mužské pohlaví. Nyní máme k dispozici celou rodinu loutek obsahující matku, otce, syna, dceru a oba prarodiče. Loutky musí být vždy oblečené. Každá z nich má dle svého pohlaví vytvořené také pohlavní orgány,

kteře napomáhají zejména s objasněním trestných činů sexuální povahy. Dítě, kteře nechce slovy vyjádřit, co se mu dělo, může na loutkách ledacos ukázat a naznačit.

Obrázek 2 – dřívě využívané loutky Jája a Pája

Zdroj: fotografie pořízená autorkou práce

Obrázek 1 – v současné době využívané loutky Jája a Pája

Zdroj: fotografie pořízená autorkou práce

kpt. Hrubešová: Podíváme se na ty panenky, jo? Ty už jsi je viděla panenky, vid? Hele zkusíme to takhle. Bere do ruky loutku představující děvče ... Je to holčička nebo kluk?

Markéta Nováková: Holčička.

kpt. Hrubešová: Je to holčička. A řekla bys mi co má tady ta holčička? - ukazuje postupně na oko, ucho, vlasy, ruce, nohy..

Markéta Nováková: říká ochotně postupně - oko, ouško, cop, ruku, nohu

kpt. Hrubešová: Tak a je to holčička jsme si říkali, vid? Pomohla bys mi to holčičku sundat? (svlíknout)

Markéta Nováková: krčí rameny No.

kpt. Hrubešová: Sundáme jí šaty? Můžeme jí sundat šaty?

Markéta Nováková: přikyvuje.

kpt. Hrubešová: Jo? Tak pojď. Sundáme jí šaty. Rozepneme jí spolu knoflíky, Dokážeš to?

Markéta Nováková: rozepíná loutce šaty

kpt. Hrubešová: Tak. A máme tady panenku. A teď má kalhotky ještě. Sundáme jí kalhotky?

Markéta Nováková: kroutí nesouhlasně hlavou

kpt. Hrubešová: Ani kousek?

Markéta Nováková: Ne kroutí nesouhlasně hlavou

kpt. Hrubešová: A řekneš mi, co mají holčičky tady pod kalhotkami?

Markéta Nováková: Pipču.

kpt. Hrubešová: Pipču tam mají vidět? A tady mají holčičky? obrací loutku zády nahoru a ukazuje na zadek .

Markéta Nováková: Zadek.

kpt. Hrubešová: Zadek. Tak a máme holčičku. odkládá loutku děvčete stranou a bere do ruky loutku chlapce A teď vezmeme kluka...Je to kluk?

Markéta Nováková: přikyvuje

kpt. Hrubešová: A ten má tady co? postupně ukazuje na oko, ucho, ruku, nohu

Markéta Nováková: Postupně vyjmenovává jednotlivé části těla, na které policistka ukazuje.

kpt. Hrubešová: A teď mu sundáme zase košilku... Pomůžeš mi sundat košilku?

Markéta Nováková: ochotně rozepíná loutce knoflík na košili, policistka jí pomáhá.

kpt. Hrubešová: Sundáme mu košili klukovi a teď je stejnej jako ta holčička. Vidíš? A my když ty holčičce takhle sundáme kalhotky, tak tady má tu pipku, vidět? (ukazuje na přirození loutky děvčete)

Markéta Nováková: přikyvuje.

kpt. Hrubešová: A klukovi sundám kalhotky... a co má tady ten kluk? Jak se to jmenuje?

Markéta Nováková: Pytlík.

Na videozáznamu bylo vidět, že vyslychající osoby nechaly loutky svlečené a položené na stole před vyslychaným dítětem. Loutky by se měly zpátky obléknout a uklidit z dohledu dítěte.

kpt. Hrubešová: Pytlík se to jmenuje! Viděla jsi někdy takovej pytlík?

Vyšetřovatelky nadále používaly stejné názvosloví pro označení pohlavních orgánů jako vyslychaná holčička. Velice užitečné, protože díky tomu se pro dítě vedená komunikace stává přirozenější a snažší.

Markéta Nováková: U malýho brášky.

kpt. Hrubešová: A ještě u někoho jsi viděla takovej pytlík?

Markéta Nováková: Kroutí nesouhlasně hlavou.

kpt. Hrubešová: Říkaly jsme, že se tady nesmí lhát, vid', že by ti mohl narůst dlouhej nos. Neroste ti už trošku? Říkáš pravdu? U koho jsi ještě viděla ještě takovej pytlík? Kdo má takovej pytlík?

Markéta Nováková: U dědy.

kpt. Hrubešová: U dědy jsi viděla takovej pytlík.

kpt. Vantuchová: A kdy jsi ten pytlík viděla u dědy?

Markéta Nováková: Nevím.

kpt. Vantuchová: A bylo to jednou nebo víckrát?

Markéta Nováková: Víckrát.

Opět nátlak na dítě s tím, že pokud bude lhát naroste mu velký nos.

kpt. Hrubešová: Sahal na tebe děda?

Markéta Nováková: Přikyvuje

kpt. Hrubešová: Sahal. Kam ti děda sahal? Ukážeš to na tý panence? Sahni na paneku jako děda. Kam sahal děda tobě, sahni na panenku.

Markéta Nováková: Sahne rychle panence do rozkroku

kpt. Hrubešová: Takhle mezi nožičky?

Markéta Nováková: přikyvuje

kpt. Hrubešová: Měla jsi kalhotky Markétko?

Markéta Nováková: přikyvuje

kpt. Hrubešová: Nebo pyžamko? Nebo jsi byla nahatá na pipince?

Markéta Nováková: Kalhotky.

kpt. Hrubešová: Kalhotky jsi měla a děda ti sahal na pipinku. Ještě někam jinam ti sahal?

Markéta Nováková: Kroutí nesouhlasně hlavou

kpt. Hrubešová: A když jsi viděla ten pytlík, chtěl děda, aby si mu sahala na ten pytlík?

Markéta Nováková: kroutí nesouhlasně hlavou

kpt. Hrubešová: Nechtěl. Dělal děda ještě něco s tím pytlíkem?

Markéta Nováková: Kroutí nesouhlasně hlavou

kpt. Hrubešová: Nedělal nic s tím pytlíkem?

Markéta Nováková: Kroutí nesouhlasně hlavou

kpt. Hrubešová: Sahal si na něj děda, na pytlík?

Markéta Nováková: Kroutí nesouhlasně hlavou

kpt. Hrubešová: Nesahal si na něj děda?

Markéta Nováková: Kroutí nesouhlasně hlavou.

kpt. Vantuchová Toušková: A sahnul ti tam jenom jednou? Na tu pipku?

Markéta Nováková: Přiřívuje.

kpt. Vantuchová Toušková: Sahal tam dlouho nebo sahnul a dal tu ruku pryč

Markéta Nováková: Dlouho ... dlouho.⁶⁸

I když se zdálo, že bude těžké zpočátku holčičku rozmluvit a přimět podat výpověď, nakonec se povedlo. Díky trpělivosti a neodbytnému přístupu vyslychajících.

8.4 Zhodnocení provedeného výslechu

Vyslychanou osobou byla Markéta Nováková, které v době výslechu bylo šest let. Byla sexuálně obtěžována spolu se svoji starší sestrou Sárrou Novákovou (9 let). Pachatelem byl otec jejich matky, který s nimi žil ve společné domácnosti.

Vybrala jsem si na rozbor výslechu mladší dívky, tedy Markéty Novákové. Výslech se stal komunikačně náročným zejména z důvodu probíraného sexuálního obsahu s dítětem, které tomu v takové míře, vzhledem ke svému věku, ještě nerozumělo. Jako každý výslech nezletilé osoby je specifický a musí se k němu přistupovat zodpovědně a individuálně.

Mezi dobře provedené kroky řadím snahu vyšetřovatelky kpt. Vantuchové se s holčičkou seznámit ještě před výslechem. Navštívila ji tedy u nich doma, v Markéty přirozeném prostředí, kde byl navázán prvotní psychologický kontakt. Holčička se tedy s kpt. Vantuchovou v době výslechu už znala. Výslech byl samozřejmě proveden ve speciální výslechové místnosti, která byla zeleně vymalována, vybavena nábytkem a celkově působila velice příjemně a útulně. Ještě před započítím výslechu dostala Markéta od vyšetřovatelek sušenky a malý dárek na uvítanou. Z počátku úkon nešel úplně hladce, protože holčička byla velice uzavřená a nechtělo se jí komunikovat. Poučení dítěte proběhlo k jejímu věku šetrným a pochopitelným způsobem. Za chybu bychom mohli považovat zbytečné naléhání na dítě hned zpočátku výslechu. Nejdříve měly nastat otázky odlehčující atmosféru a prohlubování psychologického kontaktu s dítětem.

⁶⁸ Protokol o výslechu svědka – osoby mladší 18 let, 26.10.2016, Č. j. KRPU-209062-59/TČ-2016-040070-TŠ

Pokládání jednoduchých otázek, na které umí dítě s jistotou odpovědět. Obrnit se velkou trpělivostí, především u malých dětí, které často opakují, že si nevzpomínají nebo neví, se stává nutností. K nezdarům výslechu bych přiřadila použitý příměr, ve kterém vyšetřovatelky třikrát během výslechu zopakovaly dítěti, že pokud bude lhát, naroste mu dlouhý nos. Bere se to jako nátlak na dítě a obhájce obviněného tuto část výslechu u soudu napadl. Také se během výslechu vyskytlo několik otázek, které se považují jako návodné (Nestrkal ti tam prst?). Na to je potřeba si obzvlášť dávat pozor, protože pokud by soud vyhověl obhájci, může být celý výslech zneplatněný. Z hlediska taktického bylo moc dobrou otázkou, zda bylo přirození pachatele velké nebo malé. Dá se z toho vyvodit případná erekce, která je znakem, že šlo o uspokojení vlastní potřeby pachatele. Z hlediska právního se to jeví jako důležité kvůli zařazení takového činu pod TČ znásilnění. Ve vhodně zvolenou dobu se použily také anatomické loutky Jája a Pája, na kterých nezletilá ukázala, jak a kde se jí její prarodič dotýkal.

Dítě bylo vyslýcháno po celou dobu s ohledem na jeho věk, rozumovou a mravní vyspělost. Bylo s ním zacházeno s trpělivostí a šetrným způsobem s ohledem k probíranému obsahu. Celý výslech byl zaznamenáván, jak po zvukové, tak také i po obrazové stránce. Videozáznam byl zaslán psychologovi k posouzení věrohodnosti, která byla z neverbálních a verbálních projevů dítěte stanovena pozitivně.

Výslech nezletilé osoby je velice náročný a vyžaduje specifický přístup. Tento rozebíraný výslech byl jedním z prvních výslechů kpt. Vantuchové. Na tomto rozboru výslechové interakce můžeme pozorovat určitou nervozitu a nezkušenost s vedením komunikačně náročného výslechu. Vyšetřovatelé čerpají při výslechu dětí z různých metodik zaměřených na tuto oblast. V každém případě se zde ukázalo, že nejlépe se člověk učí vlastními chybami. Obhájce obviněného u soudu napadl výslech z hlediska několika návodných otázek a vyvíjenému nátlaku na dítě. Soud ale v tomto případě rozhodl ve prospěch poškozené strany a pachatel byl odsouzen na deset let trestu odnětí svobody. Kpt. Vantuchová si uvědomuje, že jiný soudce mohl dát obhájci za pravdu a určité části výslechu zpochybnit. Pro úspěšné zvládnutí náročnějších výslechů, je třeba mít případ dopředu nastudovaný. Dát si čas na důkladnou přípravu. Mít neustále na paměti metodiky

a příručky zpracované s tímto zaměřením. Kpt. Vantuchová se zlepšovala také tím, že si výsledky zpětně přehrávala, pozorovala své verbální i neverbální projevy a stanovovala si případné chyby. Neustálé vedení obdobně náročných výsledků přináší nenahraditelné zkušenosti a prostor pro to, aby se vyslychající mohl zlepšovat. Komunikovat o takto zásadních věcech s dětmi je velká zodpovědnost, ke které by každý vyšetřovatel měl přistupovat s respektem.

8.5 Komunikační náročnost provedeného výsledku

Ve výsledku nezletilé Markéty Novákové spatřuji komunikační náročnost zejména v obsahu sdělení. Poškozená byla ve věku šesti let, a tedy vzhledem ke svému věku nebyla ještě zorientována v sexuální oblasti. Nedokázala si tedy uvědomit podstatu a závažnost činu prováděného svým prarodičem. Ačkoliv byla zneužívána společně se svou starší sestrou po delší časový úsek, trvalo zhruba třičtvrtě hodiny, než se výsledek posunul k intimitě vyšetřované události. Průlom výsledku pozitivně ovlivnily anatomické loutky Jája a Pája, na kterých nezletilá postupně ukazovala části lidského těla. Svými slovy nakonec pojmenovala pohlavní orgány loutek a ukázala, jakým způsobem se jí prarodič dotýkal.

Dalším bodem komunikační náročnosti byla na počátku výsledku situace, kdy nezletilá nechtěla příliš komunikovat. Neustále opakovala, že neví nebo že si nevzpomíná. Vyšetřovatelky musely být opravdu trpělivé a neustále ve výsledku pokračovat. Stále se snažily dbát na vřelý ton hlasu a nedávat najevo spěch.

Komunikační náročnost byla zvyšována také nutností správně formulovat otázky, aby se nestaly návodnými. Několik takových otázek se ve výsledku objevilo. Taktéž byl několikrát použit nevhodný příměr, který se považuje za nátlak. Nesprávná formulace může být právě důsledkem vzniklé komunikačně náročné situace. Ačkoliv si vyšetřovatelka Vantuchová před výsledkem vždy stanovuje přesné znění otázek i jejich pořadí, neznamená to vždy hladký průběh výsledku. Je potřeba pohotově reagovat na vzniklou situaci výsledku, ale zároveň nadále dbát na dodržování základních pravidel a metodik.

9. Výslech týrané osoby jako komunikačně náročná situace

V této kapitole se budeme věnovat spolu s Mgr. por. Lucií Pokornou, jejímž zařazením je územní odbor kriminální policie a vyšetřování, mravnostní kriminalita, výslechům obětí týrání. Dozvíme se, jakým způsobem by takový výslech měl být vedený, na co si dávat pozor, a jak celkově tuto komunikačně náročnou situaci zvládnout s úspěšným výsledkem.

Opět jako v předchozím případě bude na polostrukturovaný rozhovor navazovat případová studie, tedy konkrétní uzavřený případ domácího násilí, ve kterém bylo zapotřebí poškozenou vyslýchat. Vzhledem k citlivosti probíraného obsahu, zejména u případů domácího násilí, kdy vyšetřovatelka s obětí musí rozebrat téměř celý vztah partnerů, vzniká komunikačně náročná situace. Takovou to oběť považuje podle zákona o obětech za zvláště zranitelnou a tedy individuální, šetrný přístup je naprostou nutností.

9.1 Polostrukturovaný rozhovor k problematice výslechu týrané osoby

1. Kolik let výslechové praxe v této problematice máte?

Od roku 2011, teda nějakých 10-12 let, ale mezitím jsem byla 5 let na mateřské, takže bych řekla takových 7 let čisté praxe.

2. Jak často takovéto výslechy vedete?

Pokud se budeme bavit přímo o týrání osob ve společném obydlí, tak průměrně 2 výslechy do měsíce určitě. Neberu výslechy svědků, ale vyloženě poškozených osob.

3. Je pro Vás výslech oběti domácího násilí KNS? Proč?

Tady je problém v tom, že pokud se ta poškozená nevyslechne bezprostředně, například týden už je strop, to už je opravdu hodně, tak už se začne cukat a už zjistí, že partnera strašně miluje. I když je pachatel vykázán v rámci týrání na deset dnů mimo obydlí, většinou se jedná o partnera, druha, manžela, tak i těch deset dní už je moc. Takže tam jde hlavně o to, aby se co nejrychleji sdělilo obvinění, aby se hodně rychle ta poškozená mohla vyslechnout. Často je i problém, když násilí nastane před víkendem a já se k ní dostanu až v pondělí, tak už se ten výslech stává náročnějším a je třeba s poškozenou více pracovat, aby skutečně chtěla vypovídat vůči němu. Dále je u týrání nutná obhajoba, takže je potřeba si s ní zkusit trošičku pohovořit a navázat psychologický kontakt s poškozenou ještě před výslechem. Není dobré ji poprvé vidět a hned vyslýchat před advokátem obviněného.

Komunikačně náročné je to také v tom, že člověk netuší, v jakém psychickém rozpoložení mu sem ta poškozená osoba přijde, a tedy jakým způsobem se s ní bude bavit. Jsou osoby, kterým se otázky mohou klást bezprostředně a ony jsou schopné odpovídat, pro některé osoby jsou ty kladené otázky velice nepříjemného rázu. V tomto případě je dobré to podat tak, že jí upozorním, že se nyní budeme bavit o věcech, které jí asi budou nepříjemné, ať se nezlobí, ale že je to nutné, aby to zaznělo. Těžké je tedy si hned zpočátku zhodnotit psychické rozpoložení poškozené a podle toho upravovat komunikaci a vést celý výslech.

4. Jak se připravujete na výslech, který je komunikačně náročnou situací?

(volba taktiky, soupis otázek, vystupování, prostudování případu, zjištění osobnosti, intelektu)

Vždycky je důležité si spis dopředu prostudovat a vědět, jak dlouho se to odehrávalo, v jaké intenzitě, jak často. Být zkrátka uvedena do děje. Určitě se držím určité taktiky výslechu, zpočátku navázat ten psychologický kontakt jemnými otázkami, tak aby se cítila příjemně a komfortně v rámci toho výslechu, i když se jedná o stresovou situaci. Určitě nevystupovat v opozici nebo nějak nadřazeně. Soupis přesných otázek si nikdy nedělám, spíš si sepíšu body, které potřebuju vyřešit nebo rozklíčovat v rámci výslechu. Často se mi dřív stávalo, že když jsem

měla napsané konkrétní otázky pod sebou, tak se mi nehodily do děje prováděného výslechu, zkrátka se nehodilo se na ně v danou chvíli zeptat. Teď jsem spíš takový člověk okamžiku a když cítím, že je potřeba některé skutečnosti přiblížit, tak otázku položím a poté nechávám zase prostor pro monolog. Pokud jsou ve výpovědi nějaké rozpory, poznamenám si to do počítače a konfrontuji ji s tím až ke konci výslechu. Není dobré na poškozenou nastoupit ihned s nějakými nejasnostmi.

Rozhodně nikoho nesoudím a nevedu ten výslech s předsudky a předem utvořenými závěry. Někteří moji kolegové to dělají a nepřijde mi to správné. Snažím se být nezaujatou osobou, protože já jsem tady od toho, abych shromáždila všechno ze všech stran a soud ať si potom sám udělá obrázek a rozhodne. Takhle k vyslýchaným přistupuji a takhle jim to vysvětluji.

Co se týče zjištění osobnosti, tak určitě ano, pro mě je důležité si zjistit o té osobě, co nejvíce. Projedu si evidence, abych věděla, s kým budu mít tu čest. Jestli to není osoba, která užívá pravidelně OPL nebo třeba osoba, která už po páté něco oznamuje apod. Také to může být mentálně retardovaná osoba, která má svého opatrovníka, v takovém případě je dobré ho přibrat k výslechu. Měli jsme zrovna takový případ, že opatrovník té osobě rozuměl, a tak nám pomáhal s ní při výslechu komunikovat.

5. Jakým způsobem zahajujete výslech, a tedy i navazujete psychologický kontakt? (poučení o právech, seznámení se)

Jak už jsem se zmiňovala, nechci poškozenou poprvé vidět a hned ji vyslýchat před advokátem. Takže je dobré si ji pozvat o chvíli dřív, než výslech započne. V klidu si s ní popovídat, vysvětlit, co se bude dít a tímto způsobem navázat prvotní psychologický kontakt. Často se ještě snažím, aby si poškozená přišla osobně převzít doručenkou o předvolání k výslechu a já ji na pár minut viděla a trošku si s ní popovídala. Myslím si, že je pro ni dobré dopředu mě vidět, trošku se seznámit s tím, co ji bude čekat. Vyslýchá se teda zpravidla za přítomnosti advokáta obviněného, což je poškozeným osobám často hodně nepříjemné, takže se snažím, aby ten kontakt udržovala semnou. Vhodné je také to, aby poškozená neviděla přímo na advokáta, aby byl posazený, pokud to jde, z jejího dohledu.

Je to z toho důvodu, aby ji neunikaly myšlenky, že jí tady poslouchá xy lidí, ale měla pocit, že jsme tu jen my dvě spolu a povídáme si o tom, co se stalo.

V poučení poškozené před započítím výsledku je důležité zmínit, že již nelze vzít trestní oznámení zpátky. Dříve se tak dělo běžně, že si to žena po třech, čtyřech měsících rozmyslela, v dobu, kdy už bylo vyšetřování u konce a měl rozhodovat soud, takže spousta práce za námi a výsledek žádný. Pak už může pouze využít práva nevypovídat, protože je to pro ně osoba blízká, pokud se opět vrátí k sobě.

6. Kladete důraz na neverbální komunikaci u sebe jakožto vyslychající osoby?

Nemůžu říct, že bych se víc hlídala, protože já zase nejsem člověk, který by měl potřebu nějaké silné mimiky a dávat najevo, že mě ten člověk třeba nudí. Nejsem ani v osobním životě takovou osobou, která by toto dělala. V rámci té neverbální komunikace se spíše snažím zpříjemnit výslech, udržuji oční kontakt, vyjadřuji vstřícnost, tak aby poškozená cítila, že jsem tu teď pro ni.

7. Kladete důraz na neverbální projevy vyslychané osoby?

Určitě, a to z důvodu, abych věděla, jak formulovat otázky. Pokud vidím, že začíná plakat, psychicky se mi tu hroutit, tak se jí snažím nějakým způsobem uklidnit. Dát jí chvíli času a prostoru, aby se pak dál mohlo pokračovat. Nechám ji se napít, projít po chodbě. Člověk musí vyslychanou osobu pozorovat, všimnout si, zda už přechází k nepříjemnějším otázkám, jak na ně osoba reaguje apod.

Jinak výslech dospělých osob se nenahrává, takže se snažím tu neverbální komunikaci vyslychané osoby zaznamenat do přepisu výsledku tak, aby to soudce sám vycítil, když to potom čte.

8. Záleží při takovémto výsledku na prostředí, ve kterém probíhá?

Určitě na prostředí záleží, ale policie u dospělých osob nemá úplně prostory a finance na to, aby něco takového zajistila. Takže já vyslychám tady u sebe v kanceláři, přijde mi rozhodně příjemnější pro tyto osoby než standartní výslechová místnost, která je strohá a nic v ní není.

9. Zajišťujete oběti psychologickou pomoc před samotným výslechem?

V době, kdy se k nám poškozená dostane, uplyne už nějaká doba a hovoří s ní hned zpočátku jiní policisté. My tedy zajišťujeme psychologickou pomoc pouze a jedině v rámci neziskovek, a to tak že na ně předáváme kontakty. Když se čin stane teď a tady a my jsme tomu přítomni, tak ano, to se minimálně zavolá krizový intervent nebo policejní psycholog.

10. Jste před výslechem této povahy nervózní? Případně jak nervozitu snižujete?

Nervózní už nejsem, ale nebylo tomu tak vždycky. Myslím si, že nervozita opadá praxí a člověk se postupně naučí zvládat a chodit v těchto komunikačně náročnějších výsleších. Beru zodpovědnost vůči tomu člověku, jsem žena, takže se snažím vcítit do té poškozené, jak mně by bylo na jejím místě a tím stylem k ní také přistupuji. Kdybych působila nervózně, tak bych to asi hodně na tu osobu přenášela, takže se snažím působit empaticky a vstřícně. Takže doufám, že na ně takhle nepůsobím.

11. Co děláte, pokud oběť nechce o daném skutku hovořit? Jakým způsobem ji lze přimět k hovoru?

Opět si myslím, že vstřícností, empaticností, prvotním seznámením, navazováním psychologického kontaktu, udržováním očního kontaktu, milým vystupováním. Tak, aby získala ve mně důvěru. Případně zjišťuji, proč nechce hovořit, zda se ho bojí, zda poškozené nějak nevyhrožoval apod. Příjemným tónem se s ní snažím popovídat tak, abychom to rozebraly a společně vyřešily. Přesvědčit jí třeba, že jedna z forem trestu od soudu může být například protialkoholní léčba, pokud jí mlátí vždy potom, co se opije. Takže vždy záleží na konkrétním případě.

12. Je důležité kontrolovat délku výslechu?

Určitě ano, neměl by se zbytečně natahovat, ale je potřeba zjistit veškeré skutečnosti, ujasnit případné rozpory a nejasnosti. Proto si vypisují body, abych na nic nezapomněla a probrala všechny důležité oblasti.

13. Lze výslech opakovat? Je to vhodné, případě přínosné?

Většinou se snažíme neopakovat výslechy na svědeckou výpověď, která se poté používá u soudu jako důkaz. Snažím se konat výslech až ve fázi, kdy mám vše připravené, nastudované a vím s jistotou na co se potřebuji ptát. Může se stát, že se objeví nové skutečnosti, a pak je nutné výslech opakovat, ale moc často se to nestává. Myslím si, že to není moc vhodné, ale přínosné to samozřejmě být může, pokud tam jsou nějaké nesrovnalosti.

Ale co znamená opakovat, protože prvotně na místo činu přijede obvodní oddělení, kde se ji poprvé policisté ptají, co se stalo. Byť to není výslech, tak už se s ní o tom někdo baví, potom se zjistí, že to tedy je týrání ve společné domácnosti, tak se zavolá kriminálka. Ti přijedou na místo a znovu se jí ptají, jak to tedy bylo a co se stalo. Následně se sdělí obvinění pachateli a potom už se s ní bavím já v rámci tedy výslechu. Je bohužel naprosto nereálné se o tom s poškozenou osobou bavit pouze jednou. A tím se bavíme o sekundární viktimizaci, která v tomto případě nejde úplně odbourat.

9.2 Případová studie

V případové studii nalezneme detailně popsany zločin týrání osoby žijící ve společném obydlí, na který plynule navazuje rozbor výslechu poškozené Hany Horvátové. Všechna jména, data narození i adresy byly nahrazeny smyšlenými údaji na základě ochrany osobních údajů a důvěrnosti spisového materiálu Policie České republiky.

„Nejméně od srpna 2005 do 29. 6. 2022 na různých místech převážně v Ústí nad Labem, nepravidelně v intervalech dvou až tří týdnů úmyslně fyzicky a verbálně napadal svou družku poškozenou Hanu Horvátovou, narozenou 12. 4. 1987, kdy ji dehonestoval slovními urážkami například “ty kurvo, ty mrdko”, přičemž ji i fyzicky napadal, konkrétně jí bil pěstí do obličeje, očí, kopal jí do oblasti hlavy a podobně. Jeho jednání se zintenzivnilo v době od března 2022, kdy v Ústí nad Labem, ulici Jindřicha Plachty 125, v bytě 11 v 5. patře úmyslně napadal poškozenou Hanu Horvátovou každý den nejméně jednou, někdy opakovaně, a to jednak slovními útoky, nadávkami

a výhrůžkami a jednak fyzickými útoky, pěstmi, ranami do obličeje, zad a hlavy, kdy jí mimo jiné i za pomoci štípacích kleští odštípl dva zuby, tedy úmyslně týral osobu blízkou žijící s ním ve společném obydlí, daný čin spáchal zvlášť surovým způsobem a páchal takový čin po delší dobu, čímž spáchal zločin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, 2 písm. a), d) TZ.

Soud v tomto případě rozhodl takto:

„Podle § 314r odst. 4 trestního řádu se schvaluje následující dohoda o vině a trestu sjednává mezi obžalovaným Michalem Klínkem, narozeným 20.11. 1975, a státním zástupcem Mgr. Vojtěchem Jakovcem, v Ústí nad Labem, ze dne 24. 1. 2023, sp. zn. 2 Zt 223 / 2022, obžalovaný Michal Klínek, narozený 20.11. 1975 v Roudnici nad Labem, okres Litoměřice, trvale bytem U Zdymadel 2132/2, 400 17 Ústí nad Labem, t.č. ve vazbě ve vazební věznici Litoměřice, je vinen že úmyslně týral osobu blízkou žijící s ním ve společném obydlí, čin spáchal zvlášť surovým způsobem a páchal takový čin po delší dobu. Odsuzuje se podle § 199 odst. 2 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání 4 (čtyř) let, podle § 56 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku se obžalovaný pro výkon tohoto trestu zařazuje do věznice s ostrahou, podle § 70 odst. 2 písm. a), odst. 3 a 6 trestního zákoníku se obžalovanému ukládá trest propadnutí věci, a to kombinovaných kleští s červenou rukojetí zajištěných při ohledání místa činu jako věcná stopa č. 1; podle § 228 odst. 1 trestního řádu se obžalovanému ukládá povinnost zaplatit poškozené Vojenská zdravotní pojišťovna České republiky, IČ: 471 14 975, se sídlem Drahobejlova 1404/4, 190 Praha 9, náhradu majetkové škody ve výši 1 193 Kč.⁶⁹

Pro dokreslení situace příkládám ještě znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychologie uvádí, že již od narození prvního dítěte začalo být soužití mezi obviněným a poškozenou, ze strany obviněného více agresivní, urážlivé,

⁶⁹ Protokol o výslechu svědka – Hana Horvátová, nar. 12. 4. 1987, Č. j. KRPU-125180-47/TČ-2022-041072-PK.

s žárliveckými scénami. Docházelo i k fyzickému napadání. Fyzické napadání se výrazně zintenzivnilo s frekvencí každý den několikrát do doby, co se Hana Horvátová vrátila na jaře 2022 z nemocnice. Jeho žárlivecké chování bylo extrémně paranoidně patologické, s projevy agresivního jednání, kdy ji několikrát vyhrožoval zabitím. Ze strany obviněného Michala Klínka vůči poškozené docházelo ke kombinaci psychického, fyzického, sociálního a sexuálního násilí. Poškozená jednání jejího druha Michala Klínka vůči ní pocítovala jako těžké psychické a fyzické útrapy. Byla omezována ve všech oblastech samostatného života, nemohla sama za sebe rozhodovat. Docházelo k těžkému fyzickému i psychickému útlaku, slovně ji vulgárně ponižoval, urážel. Nemohla vlastnit telefon. byla omezována v sociálních kontaktech. Poškozená se bála o svůj život, vyhrožoval jí smrtí.

9.3 Rozbor konkrétního výsledku

V případě těchto výsledků se nezaznamenává konkrétní znění otázek a jejich doslovné odpovědi. Výslech se poznamená jako celistvý monolog. Pokud nastanou rozpory a nejasnosti, tak se pokládají doplňující otázky až ke konci výsledku.

Poškozená Hana Horvátová se dostavila o 30 minut dříve, než výslech započal. Por. Pokorná s ní tímto způsobem navázala prvotní psychologický kontakt. Vysvětlila jí, jak výslech bude probíhat, kdo mu bude přítomen. Na základě těchto seznamovacích hovorů se snažila por. Pokorná poškozenou uvolnit a seznámit ji s nadcházející situací. Což se zdařilo. Poškozená byla obeznámena, že při výslechu bude přítomen obhájce obviněného. Výslech se konal v kanceláři por. Pokorné, která je dostatečně prostorná a útulně vybavená. Obhájce obviněného byl posazen do zadní části kanceláře, aby ho poškozená neviděla a nebyla z jeho přítomnosti znepokojená. Už od počátku výsledku se por. Pokorná snažila udržovat navázaný psychologický kontakt mezi ní a poškozenou. Nebylo to jednoduché, protože musela zároveň zapisovat výpověď poškozené do počítače. I přesto se snažila klást velký důraz na neverbální signály poškozené a podle nich uzpůsobovat formulaci otázek a také navrhnout pauzu. Poškozená propukla několikrát v pláč. Por. Pokorná ji nabídla vodu a přerušila výslech na několik

desítek minut. Celkově výslech trval zhruba dvě a půl hodiny, což bylo dlouhé, ale byly zjištěny veškeré informace nutné ke svědecké výpovědi použitelné u soudu. Průběh výslechu se obešel bez větších komplikací, protože poškozená měla zájem celou dobu vypovídat a otevřeně o věci hovořila. Výslech byl náročnější z hlediska nutnosti rozebrat celý vztah poškozené s pachatelem. Od počátku, co se seznámili až do podání trestního oznámení. V určitých částech výslechu musela vyšetřovatelka zasahovat a usměrňovat poškozenou, aby se i nadále držela potřebného směru výslechu. Por. Pokorná se následně zaměřila na poslední útok, při kterém poškozená skončila v nemocnici. Na konci výslechu došlo na upřesňující otázky ze strany vyslýchající osoby, ale také ze strany obhájce.

Otázka vyslýchajícího:

Učinila jste v minulosti oznámení o napadání ze strany svého druha Michala Klínka? Pokud ne, proč?

Odpověď:

Ano, nahlásila jsem to. Bylo to ve dvou případech. Kdy k oznámení došlo si již nepamatuji. Proč jsem pokaždé napadení neoznámila uvádím, že jsem k tomu neměla možnost. Nemohla jsem jít ven a neměla možnosti telefonovat.

Otázka vyslýchajícího:

Zkoušel Vás někdo ze synů bránit před napadením?

Odpověď:

Syn Ondřej to několikrát zkoušel, slovně mu to řekl, řekl mu, že proč mě mlátí, že mám samé modřiny. Druh odpověděl, že s tím přestane, že mě nebude mlátit. Když syn poté vždy odešel, začal na syna nadávat, že dělá chlapa, ať se mu jako chlap postaví.

Otázka vyslýchajícího:

Uvedla jste, že mezi Vámi po fyzickém napadení došlo k pohlavnímu styku. Došlo někdy k tomu, že byl pohlavní styk ze strany Michala Klínka vynucen násilím nebo proti Vaší vůli?

Odpověď:

Uvádím, že pokaždé to bylo ze strachu. Měla jsem strach z dalšího napadání. Nikdy jsem se aktivně nebránila a on můj odpor musel překonat.

Otázka obhájce:

Jak velký byt obýváte?

Odpověď:

Je to byt 4+1.

Otázka obhájce:

Kolik dětí s Vámi v bytě bydlí?

Odpověď:

Celkem jedenáct dětí, já a druh.

Otázka obhájce:

Kolik dětí s Vámi v pokoji s druhem spalo?

Odpověď:

Spaly s námi čtyři nejmladší děti.

Otázka obhájce:

Čím se druh Michal Klínek živil?

Odpověď:

On měl živnost. Dva roky zpět jezdil do Německa pracovat. Zpočátku často, později méně. Asi od ledna 2022 již nejezdil vůbec. Podnikal ve stavebnictví, prováděl bourací práce.

Otázka obhájce:

Když došlo k napadení v bytě matky ve Štětí, kdo byl v bytě přítomen a kdo byl přímo přítomen fyzického napadení?

Odpověď:

V bytě jsem byla já, druh Michal Klínek, jeho matka, dcera druha Kateřina Klínková a náš syn Max Klínek. Přímé napadání nebyl nikdo přítomen. To že k ničemu docházelo musela vědět matka druha, která zesilovala hlasitost rádia. O tom, co se v pokoji odehrávalo se nezajímala, jen jsem zaslechla, jak druhovi jeho matka říká, aby mě tolik nemlátil, že pojedeme do Ústí a moje rodina ho zmlátí. Toto mu říkala potichu.

9.4 Zhodnocení provedeného výslechu

Nejdůležitějším krokem při těchto výsleších je vyslechnout poškozenou, co nejdříve od podání trestního oznámení. Je to často rozhodující, protože čím více dnů uplyne, tím se zmenšuje šance, že poškozená bude o činu hovořit. V námi

rozebíraném případě byla poškozená Hana Horvátová vyslechnuta 10. den, což můžeme uvést jako hraniční dobu. Bylo to ze strany kriminální policie riskantní, protože s přibývajícím dnem poškozené osoby ztrácejí přesvědčení, že je trestní oznámení správným krokem. V tomto případě por. Pokorná připomněla poškozené, že i přes opakované sliby pachatele se útoky opakují a zintenzivňují roky. Por. Pokorná vhodně také upozornila na bezpečí dětí poškozené, které jejím druhem bylo také již několikrát ohroženo. Na základě těchto faktů, souhlasila poškozená Hana Horvátová vypovídat o činech svého druha. Byla to ukázka pohotové reakce ze strany vyslyšající osoby, která zajistila setrvání poškozené ve stavu, ve kterém chce vypovídat. V případě odbočení od tématu byl výslech usměrněn k probírané věci. S poškozenou vyšetřovatelka zacházela empaticky a vedla výslech s ohledem na intimitu tématu. Por. Pokorná se nenechala ovlivnit prvotními dojmy a držela se své zásady, která stanovuje, že její pozicí není někoho soudit, ale věc objasnit. Při výslechu nastaly situace, kdy bylo nutné položit kompromitující otázky, například „Bránila jste se?“. Por. Pokorná dopředu poškozenou ujistila, že jí nyní musí pokládat otázky, které mohou vyznít, jakože jí nevěří, ale že tomu tak není, jen dané otázky musí zaznít. Toto hodnotím velice kladně, protože díky takovému upozornění se vyšetřovatel může vyhnout nepříjemným komplikacím, ztrátě navázaného psychologického kontaktu a vytvořené důvěry. Během výslechu bylo spatřováno na poškozené psychické trauma z prožité události. Por. Pokorná tedy po skončení výslechu nabídla poškozené Haně Horvátové kontakty na neziskové organizace zabývajícími se obdobnými životními situacemi.

Na tomto výslechu jsem měla možnost zpozorovat, jak velkou roli hrají praktické zkušenosti a již nespočet provedených výslechů v dané problematice. Por. Pokorná přesně věděla, jak s poškozenou hovořit, jakým způsobem navázat psychologický kontakt. Zvládla poškozenou pohotově utvrdit v tom, že činí správnou věc, a to nejen pro své bezpečí, ale i bezpečí svých dětí. Na provedení tohoto výslechu nebyly shledány žádné závažné chyby, které by mohly oslabovat šanci na odsouzení pachatele za spáchaný trestný čin. U soudu z hlediska výslechu nebylo nic zpochybněno ani napadeno. Výslech se vedl podle právních a kriminalistických zásad. Rozborem výslechu bylo ověřeno, že vyšetřovatelé

v praxi kladou velký důraz na psychologické metody a postupy. Usnadňují si jimi navazování a celkové vedení komunikace s vyslychanou osobou.

9.5 Komunikační náročnost provedeného výslechu

Komunikační náročnost provedeného výslechu poškozené Hany Horvátové spatřuji zejména v obsahu sdělení. Poškozená si po dobu několika let procházela domácím násilím ze strany svého druha Michala Klínka. Nejednalo se jen o fyzické a psychické násilí, ale též se prokázal sociální útisk. Několik útoků probíhalo také před jejich dětmi. Součástí výslechu byl podrobný rozbor partnerského vztahu poškozené s pachatelem. Značná intimita obsahu výslechu zvyšovala komunikační náročnost.

Dále také přítomnost obhájce obviněného byla pro poškozenou zjevně nepříjemná. Z tohoto důvodu byl posazen do rohu místnosti za záda poškozené tak, aby oční kontakt mohla vést pouze s vyšetřovatelkou Pokornou. Tímto byla učiněna snaha zmírnit nervozitu a stres vyslychané a také zmírnit náročnost výslechu.

Poškozená Hana Horvátová hovořila v určitých částech výslechu nesouvisle a přeskakovala z informace na informaci, tudíž bylo pro vyšetřovatelku Pokornou těžké se ve sledu informací zorientovat. Pomohlo usměrnění myšlenek poškozené doplňujícími otázkami.

V případech týraní osoby ve společné domácnosti je často komunikační náročnost způsobena špatným psychickým rozpoložením poškozené osoby. Běžná je opakovaná eskalace emocí až neschopnost hovořit. V případě výslechu Hany Horvátové byla psychická rovnováha v normě, a tudíž se nejednalo o faktor zvyšující komunikační náročnost prováděného úkonu.

Závěr

Výslech řadíme mezi důležité úkony, které provádí policie téměř každý den. Tato sociální interakce se může stát komunikačně náročnou z mnoha různých důvodů. V diplomové práci jsme se setkali zejména s obsahem sdělení a chováním či jednáním vyslychané osoby, které zvyšovali komunikační náročnost prováděného úkonu.

Diplomová práce byla zaměřena na výslech jako komunikačně náročnou situaci. Teoretická část se zabývala přiblížením výslechu, důležitostí přípravy na něj, jeho jednotlivými stádii a možnými výslechovými situacemi. Také byla rozebrána komunikace, verbální a neverbální projevy, které jsou nedílnou součástí všech výslechů. Z hlediska teorie bylo také vysvětleno, co se skrývá pod pojmem komunikačně náročná situace a jakou roli v ní hraje psychická zátěž neboli stres. Zvolila jsem si tři výslechy, ve kterých se může zvyšovat komunikační náročnost a popsala teoretické zásady a pravidla, jak je vést a na co se zaměřit.

Praktická část diplomové práce obsahovala dva z těchto popsaných výslechů, které byly rozebrány z praktického hlediska. Zvolenou metodou pro diplomovou práci byly prvky kvalitativního výzkumného šetření. V rámci polostrukturovaného rozhovoru byla sestavena sada obecných otázek přibližující konkrétní problematiku výslechu. Výsledkem se ukázaly přístupy a osvědčené metody konkrétního vyšetřovatele pro konkrétní problematiku výslechu. Každý vyšetřovatel si časem utvoří vlastní postup, ze kterého mohou vzejít osvědčené způsoby, díky kterým se výslechy stávají méně náročnými, zejména pro začínající vyšetřovatele. Následně byla použita metoda případové studie. Vybrala jsem již uzavřený spis řešený oslovenou vyšetřovatelkou. Kazuistikou byl popsán konkrétní trestný čin, ke kterému se vztahoval výslech svědka alias poškozené osoby. Zahájení, průběh i ukončení výslechu bylo podrobně rozebráno. Byly vyzdvihnuty takticky a psychologicky dobře zvolené kroky, ale také upozorněno na chyby zvyšující komunikační náročnost.

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit, zda se teoretické zásady, metody a postupy výslechu dodržují v policejní praxi. Zda je kladen důraz na taktické a psychologické aspekty vedení výslechu. Na co si dávají vyšetřovatelé pozor a jestli se řídí vytvořenými metodikami. Stanovený cíl práce byl naplněn z hlediska ověření postupů a zásad, které obě vyšetřovatelky v praxi vykonávají. Bylo zjištěno, že dodržují nejen právní a kriminalistické zásady, ale také dbají na důležitost psychologie v rámci výslechu. Rozborem konkrétních výslechu můžeme také poukázat na fakt, že čím více zkušeností a výslechové praxe vyšetřovatel má, tím je méně ve stresu a také se tím snižuje komunikační náročnost. Vybrané výslechy se staly odlišně komunikačně náročnými, avšak v prvním výslechu dětského svědka bylo málo praktických zkušeností a vysoký podíl nervozity. Výsledkem byla vyšší chybovost ve vedení výslechu.

Výslech je opravdu náročnou sociální interakcí, protože sdružuje hned několik oblastí, které si musí vyšetřovatel osvojit. Nastudovat a řídit se metodikami vytvořenými pro konkrétní charakter výslechu je naprostým základem. Znalost právní problematiky se stává nutností. V dnešní době je ale už také známo, že psychologické poznatky a postupy mohou výrazně ulehčit celý průběh výslechu. Samozřejmě, ale i v oblasti výslechové interakce platí, že žádný učený z nebe nespádl. Tudíž léta praxe a zkušenosti z různých výslechových situací snižují chybovost a ulehčují další prováděné výslechy. I zkušenosti vyšetřovatelé mohou být průběhem výslechu překvapeni, a proto je dobré nezapomínat se také řídit svou vlastní intuicí a zdravým rozumem.

Seznam použité literatury

Literatura:

BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Univerzita Karlova: Nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5.

BOUKALOVÁ, Hedvika. *Interakce a komunikace ve vyšetřování trestné činnosti z pohledu psychologie*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2012. ISBN 978-80-7308-409-7.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4.

FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8367-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2.

KONRÁD, Zdeněk. *Některé zvláštní způsoby dokazování: kriminalistické problémy teorie a praxe*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2017. ISBN 978-80-7251-477-9.

KUČERA, Václav. *Metodika výslechu prostřednictvím videokonferenčního zařízení v trestním řízení*. Druhé. tiskárna MV, 2017.

MATOUŠKOVÁ, Ingrid a Joža SPURNÝ. *Komunikačně náročné situace v policejní praxi*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9837-7.

SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Portál, 2003. ISBN 80-7178-846-5.

STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-095-6.

VYBÍRAL Zbyněk. *Psychologie komunikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-998-4.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vydání. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-1428-8.

Zahraniční literatura:

BULL, Ray. *Investigative Interviewing*. Springer New York Heidelberg Dordrecht London: Springer Science+Business Media New York, 2014. ISBN 978-1-4614-9641-0.

BULL, Ray, Tim VALENTINE a Tom WILLIAMSON. *Handbook of Psychology of Investigative Interviewing*. John Wiley, 2009. ISBN 978-0-470-51267-8.

GUDJONSSON, • Gisli H. *The Psychology of Interrogations and Confessions – A handbook*. Chichester: John Wiley, 2003. ISBN 0-471-49136-5.

Zákonná úprava:

Zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů v posledním znění.

Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním v posledním znění.

Akademické práce:

JŮDOVÁ, Barbora. *Neverbální komunikační prostředky v pedagogické praxi*. Olomouc, 2010. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Prof.PhDr. Alena Nelešovská, CSc.

Metodiky policie:

Úřad služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR, V Praze, 2017, Role dítěte v trestním řízení.

Úřad služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR, V Praze, 2017, Poučení dítěte před výslechem ve speciální výslechové místnosti.

Rozcesníky k Metodice identifikace obětí TČ, 2017. Policejní prezidium ČR.

Právní a policejní dokumenty:

Protokol o výslechu svědka – Hana Horvátová, nar. 12. 4. 1987, Č. j. KRPU-125180-47/TČ-2022-041072-PK

Protokol o výslechu svědka – osoby mladší 18 let, 26.10.2016, Č. j. KRPU-209062-59/TČ-2016-040070-TŠ

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem, ze dne 15. května 2017, sp. zn. 1 T 6/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu. R 49/1968-II.

Internetové zdroje:

Psychologie. *Gabriel Angel* [online]. [cit. 2022-03-31]. Dostupné z:
<https://gabrielangel.estranky.cz/clanky/psychologie/interpersonalni-percepce.html>

TURBO: Studijní text Janošová, P. Základy sociální psychologie [online]. [cit. 2022-11-24]. Dostupné z:
<https://turbo.cdv.tul.cz/mod/book/view.php?id=5969&chapterid=6255>

Seznam použitých zkratk

KŘP – krajské ředitelství policie

Kpt. – policejní hodnost kapitán

Por. – policejní hodnost poručík

Mgr. – magistr/a

JUDr. – doktor práv

AK – advokátní kancelář

Sp. zn. – spisová značka

Tr. zákoník – trestní zákoník

KNS – komunikačně náročná situace

TČ – trestný čin

OPL – omamné psychotropní látky

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

Seznam obrázků

Obrázek 1 – dříve využívané loutky Jája a Pája.....	53
Obrázek 2 – v současné době využívané loutky Jája a Pája	53

Seznam příloh

CD se dvěma nahranými rozhovory – kpt. Mgr. Pavla Vantuchová, por. Mgr. Lucie Pokorná